

T.C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**10-13 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARININ EMPATİ
DÜZEYİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Aslı KARAMUK

İstanbul, 2015

T.C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**10-13 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARININ EMPATİ
DÜZEYİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Aslı KARAMUK

Öğrenci No:

130790024

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin EBADİ

İstanbul, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “10-13 yaş grubu çocukların empati düzeyinin incelenmesi” başlıklı bu çalışmanın; akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerinin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtirim. 16 /09 /2015

Aslı KARAMUK

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

16/09/2015

Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **130790024** numaralı **Aslı KARAMUK'un** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**10-13 Yaş Grubu Çocuklarının Empati Düzeyinin İncelenmesi**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 15.09.2015 tarih ve 2015/37 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (30) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. HÜSEYİN EBADİ
(BEYKENT ÜNİVERSİTESİ)

ÜYE
YRD. DOÇ. DR. NESLİM DOKSAT
(BEYKENT ÜNİVERSİTESİ)

ÜYE
YRD. DOÇ. DR. MELEK ASTAR
(FATİH SULTAN MEHMET ÜNİVERSİTESİ)

Adı Soyadı : Aslı KARAMUK
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin EBADİ
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2015
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Empati, Saldırganlık, Anne-Baba Tutumu

ÖZ

10-13 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARIN EMPATİ DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

Bu araştırmanın amacı, 10-13 yaş grubu çocukların empati düzeylerinin saldırganlık ve anne baba tutumlarıyla ilişkisini belirlemek ayrıca empati düzeylerinin, cinsiyet ve ebeveynlerin eğitim seviyesi açısından farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir.

Araştırmanın evrenini, İstanbul ili Kâğıthane ve Sarıyer ilçesinde ikamet eden, 5., 6. ve 7. sınıflarda devam eden çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini rastlantısal yöntemle seçilen 54'ü kız, 46'sı erkek olmak üzere toplam 100 çocuktan oluşmaktadır.

Araştırma da veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Kişisel Bilgi Formu, çocukların empati düzeylerini ölçmek için Bryant tarafından 1982'de geliştirilen ve 2003'te Yılmaz tarafından Türkçeye uyarlanan 'Çocuklar İçin Empati Ölçeği', saldırganlık düzeylerini ölçmek için Sears tarafından geliştirilen ve Uluğtekin tarafından 1976 yılında Türkçeye çevrilen 'Saldırganlık Ölçeği', algıladıkları anne baba tutumunu ölçmek için ise Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005) tarafından geliştirilen 'Anne Baba Tutum Ölçeği' kullanılmıştır.

Bu araştırma "tarama modeli" olarak tasarlanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı Bağımsız Örneklem T Testi kullanılmıştır. Ayrıca örneklem sayısı 30'dan küçük örneklemelerde; niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı

Mann Whitney-U testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Kruskal Wallis H-Testi kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiyi Spearman korelasyon ile test edilmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre, empati düzeyi ile saldırganlık eğilimi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların saldırganlık puanlarının artmasıyla empati puanlarının düştüğü görülmüştür. Empati seviyesi ile algılanan demokratik tutum ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki, otoriter tutum ile negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken algılanan koruyucu-istekçi anne baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Demokratik anne baba tutumunda çocukların empati seviyeleri artarken, otoriter anne baba tutumu ile empati seviyesinin azaldığı görülmektedir. Empati seviyesi ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında kızların erkeklere oranla empati düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çocukların empati seviyesi ile anne ve babanın eğitim seviyesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Name and Surname : Aslı KARAMUK
Supervisor : Assis. Prof.Hüseyin EBADİ
Degree and Date : Master, 2015
Major : Clinical Psychology
Key Words : Empathy, Agression, Parents' Attitude

ABSTRACT

ANALYZING THE EMPATHY LEVELS OF 10-13 AGE GROUP CHILDREN

This research aims to determine the relationship between empathy levels of 10-13 years old children and both aggression and parental attitude. Also, whether empathy levels differ depending on parents' educational level and gender.

The scope of the research consists of children that continue of their 5th, 6th and 7th grade who live in around Kağıthane and Sarıyer province of Istanbul. The subjects of the research are randomly selected 100 children, consisting of 54 girls and 46 boys.

In the research, following tools are used as data collection: Personal Information Form, developed by the researcher; the empathy scale for children, in order to quantify the level of empathy in children developed by Bryant (1982) and adjusted to Turkish by Yılmaz (2003) aggression scale which is developed by Sears and adjusted to Turkish by Uluğtekin (1976), and the "Parental Attitude Scale", developed by Kuzgun and Eldeleklioglu in order to assess the attitude of parent (2005).

This research is designed as a "survey model". The data collected during the research has been analysed by the SPSS (Statistical Package for Social Sciences) Windows 21.0 software.

In comparing quantitative data, for the difference between two groups the Independent Sample T Test has been used. Also for samples less than 30, to compare quantitative data for the difference between two groups, Mann Whitney-U Test has been used. In the case of more than 2 groups, for comparing parameters across different groups, the Kruskal Wallis H-Test has been used. Relationship between dependent and independent variables of the research has been tested by Spearman Correlation.

According to the research results, there is a negative relation between the level of empathy and the tendency of aggression. It was noticed that the higher children have aggression, the lower they have empathy. While it has been found that there is a positive relation between the level of empathy and democratic parental attitudes, no meaningful relation has been found between empathy and protective requester parental attitude. In democratic parental attitude, the level of empathy increases whereas in bossy way it decreases. When we looked at the results of the relation between empathy and genders, girls have higher level of empathy than boys. It hasn't been found any relation between children's level of empathy and the parents' education life.

The findings of the study have been discussed in accordance with relevant literature.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZ.....	I
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
SİMGELER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR.....	XIII

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	2
1.2. Problem.....	2
1.2.1. Alt Problemler.....	3
1.3. Hipotezler.....	3
1.4. Sayıtlar.....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	4
1.7. Tanımlar.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Empatinin Tanımı.....	6
2.2. Empati ve Sempati Arasındaki Farklar.....	8
2.3. Empati Tepki Basamakları.....	9
2.4. Empatinin Gelişimi.....	12
2.5. Saldırganlığın tanımı.....	14

2.6. Saldırganlık Türleri.....	15
2.7. Saldırganlık Kuramları.....	16
2.7.1. İçgüdü Kuramları.....	16
2.7.1.1. Psikanalitik Kuram.....	16
2.7.1.2. Etolojik Kuram.....	17
2.7.2. Biyolojik Kuram.....	18
2.7.3. Engellenme-Saldırganlık (Dürtü) Kuramı.....	19
2.7.4. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	20
2.8. Anne Baba Tutumları.....	20
2.8.1. Demokratik Anne Baba Tutumu.....	22
2.8.2. Otoriter Anne Baba Tutumu	22
2.8.3. Koruyucu İstekçi Anne Baba Tutumu	22
2.8.4. Reddetme -Kabul Etme	23
2.8.5. Gevşek Tutum.....	23
2.8.6. Tutarsız Tutum.....	23
2.8.7. Çocuklara Boyun Eğme.....	23
2.9. Konu ile İlgili Yapılmış Araştırmalar.....	24
2.9.1. Empati ile İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar.....	24
2.9.2. Saldırganlık ile İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar.....	27
2.9.3. Anne Baba Tutumları ile İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar.....	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın modeli.....	30
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	30
3.3. Veri Toplama Araçları.....	30
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF).....	30
3.3.2 Çocuklar İçin Empati Ölçeği.....	30

3.3.3. Anne baba tutum ölçeği (ABTÖ).....	31
3.3.4. Saldırganlık Ölçeği.....	32
3.4. Verilerin Toplanması.....	34
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi.....	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR	36
-----------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, YORUM ve ÖNERİLER	66
5.1 Tartışma ve Yorum.....	66
5.2. Öneriler.....	69
KAYNAKÇA	71
EKLER	81
EK-1: Kişisel Bilgi Formu.....	81
EK-2: Çocuklar İçin Empati Ölçeği.....	82
EK-3: Anne Baba Tutum Ölçeği.....	83
EK-4: Saldırganlık Ölçeği.....	87

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No:

Tablo 4.1: Araştırmaya Katılan Çocukların Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=100).....	36
Tablo 4.2: Çocukların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	39
Tablo 4.3: Çocukların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	40
Tablo 4.4: Çocukların Cinsiyetlerine Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem t” Testi İle Karşılaştırılması	40
Tablo 4.5: Çocukların Cinsiyetlerine Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem t” Testi İle Karşılaştırılması	41
Tablo 4.6: Çocukların Yaşlarına Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması	43
Tablo 4.7: Çocukların Yaşlarına Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması	44
Tablo 4.8: Çocukların Kaçınıcı Sınıfta Okuduklarına Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması	45
Tablo 4.9: Çocukların Kaçınıcı Sınıfta Okuduklarına Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması.....	46
Tablo 4.10: Çocukların Kaç Kardeş Oldukları Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması	48

Tablo 4.11: Çocukların Kaç Kardeş Oldukları Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması	49
Tablo 4.12: Çocukların Kaçınıcı Çocuk Oldukları Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması	51
Tablo 4.13: Çocukların Kaçınıcı Çocuk Oldukları Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması	52
Tablo 4.14: Çocukların Annelerinin Eğitim Düzeyleri Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması	53
Tablo 4.15: Çocukların Annelerinin Eğitim Düzeyleri Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması.....	54
Tablo 4.16: Çocukların Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem t”Testi İle Karşılaştırılması	55
Tablo 4.17: Çocukların Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem t” Testi İle Karşılaştırılması	56
Tablo 4.18: Çocukların Babalarının Eğitim Düzeyleri Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması	57
Tablo 4.19: Çocukların Babalarının Eğitim Düzeyleri Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması.....	58
Tablo 4.20: Çocukların Babalarının Mesleklerine Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması	60

Tablo 4.21: Çocukların Babalarının Mesleklerine Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması	61
Tablo 4.22. Çocukların Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Saldırganlık Ölçeğinden Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	62
Tablo 4.23. Çocukların Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.	63
Tablo 4.24. Çocukların Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	64

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No:

Şekil 1. Aşamalı Empati Sınıflaması.....10

SİMGELER LİSTESİ

- N** : Denek sayısı
p : Anlamlılık düzeyi
SS : Standart sapma
F : F değeri
X² : Ki-Kare değeri
X : Ortalama
K² : Kruskal Wallis – H Testi

KISALTMALAR

- Bkz** : Bakınız
Çev : Çeviren
Akt : Aktaran
Ark : Arkadaşları
KBF : Kişisel Bilgi Formu
ABTÖ: Anne Baba Tutum Ölçeği
SPPS : Statistical Package for Social Sciences

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerinden biri sosyal bir varlık olma özelliğidir. Bu yüzden insan bebeklikten başlayarak yaşamının her döneminde başkaları ile ilişki kurmak zorundadır. Bu ilişki sırasında kişinin tutumlarının karşı tarafla etkileşimi üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkisinin olacağını bilmesi ve davranışlarında bunu esas alması daha sağlıklı ilişki kurmasına olanak sağlar.

Sosyal bir varlık olan insanın iletişim kurarken kullandığı becerilerinden bir tanesi ise empati becerisidir. Karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlamaya yardımcı olan empati becerisi kişiler arası ilişki kurmanın önemli öğelerinden biri olarak kabul edilir. Dökmen'e (2008) göre empati bir bireyin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o bireyin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir.

Empati becerisi insanın doğumundan itibaren gelişmeye başlar. Empati sadece kendisiyle empati kuruluna değil, empati kuran kişiye de sağlıklı bir iletişim becerisine sahip olması yönünde katkı sağlar. Gelişmiş empati becerisine sahip olan kişiler iletişim kurdukları kişilerle zor zamanlarda dahi kolay iletişime geçerler ve daha kolay çözüm bulurlar.

Empati becerisi yetişkinlerin iletişimlerinde önemli olduğu kadar çocukların çevresiyle olan ilişkilerinde de önemli bir yer tutmaktadır. Empati becerisi yüksek olan çocuklar sosyal ilişki kurmak konusunda tercih edilme, kolay işbirliği kurabilme, başkalarına yardım etme, duyarlı olma, uyumlu, sevilen, gibi özelliklere sahip iken, empati becerisi düşük olan çocukların ise akranlarını, öğretmenlerini, ebeveynlerini anlamakta ve iletişime geçmekte zorluk çekme olasılığı yüksektir (Yılmaz, 2003).

Empati becerisinin gelişmesinde çevresel faktörlerin etkisi çok önemlidir. Birçok davranışın kazandırılmasında önemli bir role sahip olan aile çocuklarda

empatinin gelişmesinde de önemli bir yer tutar. Çevresine karşı daha duyarlı, anlayışlı, sağlıklı iletişim kurabilen ailelerin yetiştirdiği çocuklarda diğerlerine karşı empatik davranma eğilimi daha yüksek olacaktır.

Ailesi ve çevresindeki diğer kişiler tarafından empati kurarak davranmayı öğrenen çocuğun bu beceri sayesinde olumlu davranışları pekişirken, olumsuz davranışları azalabilir. Eğer bir çocuk empati kurabiliyor ise saldırgan ve yıkıcı davranışların karşındaki kişi üzerindeki etkisini anlayabiliyor demektir. Bundan dolayı empati becerisi ile saldırganlık eğilimi arasında negatif bir ilişki olduğu savunulmaktadır ve kişide empati becerisi arttıkça ilişkilerinde çatışma yaşadığı durumlarda saldırganlığa yönelmeden yapıcı yollarla problemi çözmeye çalışır (Şevkin, 2008).

Kişiler arasındaki ilişkiler de empatik davranmanın önemi olduğu ve empatinin saldırganlığın azalması konusunda olumlu yönde etkisi olduğu ve empatik davranışın gelişiminde anne baba tutumlarının önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Bu araştırma da bu bilgiler temel olarak alınarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırma, 10-13 yaş grubu çocukların empati düzeylerini incelemek amacı ile yapılmıştır. Empati düzeyinin saldırganlık ve anne baba tutumu ile ilişkisi incelenmiş ve ayrıca empati düzeyinin “cinsiyet, anne baba eğitim seviyesi” değişkenleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığı ele alınmıştır.

1.2. Problem

Çocukların empati düzeyi ile saldırganlık düzeyleri ve anne baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Çocukların empati düzeyi cinsiyet, anne-baba eğitim seviyesi, değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır? Bu problem doğrultusunda şu sorulara yanıt aranacaktır:

1.2.1. Alt problemler

1. Çocuklarda empati düzeyi, algılanan anne baba tutumuna göre farklılık gösterirmi?
2. Çocuklarda empati düzeyi ile saldırganlık eğilimi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Çocukların empati düzeyi cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
4. Çocuklarının empati düzeyi annenin eğitim seviyesine göre farklılık göstermekte midir?
5. Çocukların empati düzeyi babanın eğitim seviyesine göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Hipotezler

Araştırmanın problemlerinden yola çıkarak hipotezler aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

1. Çocuklarda empati düzeyi algılanan anne baba tutumuna göre anlamlı şekilde farklılık gösterir. Demokratik anne baba tutumu algılayan çocuklarda empati düzeyi diğer tutumlara göre daha yüksektir.
2. Çocuklarda empati düzeyi ile saldırganlık eğilimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.
3. Çocukların empati düzeyi cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kız çocukların empati düzeyi erkek çocuklara göre anlamlı düzeyde yüksektir.
4. Çocukların empati düzeyi annenin eğitim seviyesine göre anlamlı şekilde farklılık gösterir.
5. Çocukların empati düzeyi babanın eğitim seviyesine göre anlamlı şekilde farklılık gösterir.

1.4. Sayıtlar

1. Araştırmanın örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

2. Araştırmaya katılan çocukların, Kişisel Bilgi Formu, Çocuklar İçin Empati Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği ve Anne Baba Tutum Ölçeği'nde yer alan soruları içtenlikle ve gerçek durumlarını yansıtacak şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.

3. Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu'nun katılımcıların sosyodemografik özelliklerini; Çocuklar için Empati Ölçeği'nin, empati seviyelerini; Saldırganlık Ölçeği'nin; saldırganlık seviyelerini; Anne Baba Tutum Ölçeği'nin ise katılımcıların algıladıkları anne baba tutumunu ölçtüğü varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. İstanbul ilinde Kâğıthane ve Sarıyer ilçesinde yaşayan 10-13 yaşları arasındaki 54 kız 46 erkek çocuk olmak üzere toplam 100 kişiden toplanan veriler ile sınırlıdır.

2. Katılımcıların empati düzeyleri 'Çocuklar için Empati Ölçeği'nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

3. Saldırganlık düzeyleri 'saldırganlık Ölçeği', Ölçeği'nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

4. Algıladıkları anne baba tutumu ise 'Anne baba tutum ölçeği' nin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

İletişimde çatışmaları önleyerek daha olumlu ilişkilerin kurulmasına yardımcı olan empati insanların birbirinin ne hissettiğini veya ne düşündüğünü anlaması ve davranışlarını ona göre düzenlemesi adına kişiler arası ilişkilerde önemli bir rolü vardır. Kişiler arası ilişkilerde yetişkinlerde olduğu kadar çocuklarda da önemli bir

kavram olan empati çocukların davranışlarını kontrol ederek, karşısındakilere daha hassas davranmalarına olanak sağlar.

Empatik bir şekilde davranabilen çocukların karşısındakine daha az öfkeli oldukları, fiziksel ve sözel olarak saldırganlığa eğilimlerinin daha az olduğu yapılan araştırmalarla ortaya çıkmıştır. Bunların sonucu olarak empatik davranabilen çocuklar akranları tarafından sosyal olarak daha fazla kabul edilirler.

Empati kavramının gelişmesindeki en önemli etkenlerden biri yetişmiş olduğu ailedir. Anne babanın çocuğa karşı göstermiş olduğu tutum, demokratik bir şekilde davranıp, çocuğun duygularını ve davranışlarını anlaması, çocuklarda empati gelişimini destekler.

Bu araştırma, elde edilecek sonuçlara göre empati gelişimi ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi ve anne baba tutumlarının çocuğun empatik eğilimine nasıl katkı sağladığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca, çalışma sonucunda elde edilen sonuçların ailelere ve eğitimcilere somut bir veri sunacağı, önceki çalışmalara katkı sağlayarak, sonraki çalışmalara da ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.7. Tanımlar

Empati: Kişiler arası ilişkilerde bireyin, kendi duygularının farkında olma, ifade etme ve başkalarının duygularını anlamasıdır (Öner,2000).

Saldırganlık: Diğer bir canlı ya da nesneye yönelik incitici ve rahatsız edici davranışlardır (Boxer , Tisak, 2005).

Anne Baba Tutumu: Anne baba tarafından çocuğa yöneltilen tutumların, davranışların ve beklentilerin tümüdür (Yılmaz, 2000).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırmaya konu olan empati, saldırganlık ve anne baba tutumları ile ilgili kuramsal bilgilere, konu ile ilgili yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir.

1.1. Empatinin Tanımı

Empati kavramını ilk defa 1897 yılında Alman psikolog Theodor Lipps dışarıdaki bir objeyi kendine maletme süreci olarak tanımlamıştır ve karşılığı olarak ‘einfuhlung’ kelimesini kullanmıştır. Lipps daha sonraki çalışmalarında einfuhlung’un bir insanın bir nesneyi algılamasının yanı sıra insanların kendilerini ve çevrelerindeki diğer insanları algılaması sırasında da olabileceğini ifade etmiştir. Lipps’e göre insan için, nesnelere ilişkin, kişinin kendisine ilişkin ve diğer insanlara ilişkin olmak üzere üç tür bilgi vardır. Diğer insanlara ilişkin bilgi için einfuhlung’dan yararlanılır.

1909 yılında ise Edward B. Titchener, eski Yunancadaki ‘empatheia’ teriminden faydalanarak “empathy” olarak İngilizceye çevirmiş ve bir olaya objenin içine girerek bakmak anlamında kullanmıştır (Dökmen, 1997).

Günümüzde empati konusunda akla ilk olarak Carl Rogers ve onun çalışmaları gelir. Çoğunluk Rogers’ın çalışmaları sonucunda ulaştığı empati tanımında uzlaşmıştır (Dökmen, 1997).

Carl Rogers çalışmalarının başında empatiyi bir durum olarak ele almış ve empatik olmak yada empati durumunu bir kişinin içsel referanslarını doğru olarak algılamak, onun duygusal unsurlarını ve anlamlarını kendisi imiş gibi yaşamak ve bu imiş gibi olmak koşulunu mutlaka yerine getirmek olarak tanımlamıştır. Daha sonraki çalışmalarında ise Rogers empatiyi bir durum değil bir süreç olarak ele almış ve bu süreci bir kişinin bir durumla ilgili olarak, karşısındaki kişinin duygu ve

düşüncelerini anlaması, onun gibi hissetmesi ve bu durumu karşısındakine iletmesi olarak açıklamıştır (Rogers, 1983).

Hoffman (1987) , empatiyi ahlaki güdülenmenin kaynağı olarak görmüştür. Empati ahlaki değerlerin, yardımlaşmanın ve prososyal davranışların gelişmesine destek olurken, saldırganlık gibi antisosyal davranışların azalması yönünde katkı sağlar.

Clark'a göre empati bireyin diğer bireylerle ya da cansız bir varlıkla olan ilişkilerinde sözel olmayan iletişim tipi ve bilgi ile duygu akışıdır (Clark, 1980).

Goleman (1998), empatinin gelişmesini özbilincin gelişmesi ile alakalı olduğunu vurgulamış ve karşıdaki kişinin ne hissettiğini bilebilme olarak tanımlamıştır. Ayrıca başka birinin hislerini algılayıp kendi duygusal beyninde taklit edebilmesi için kişinin sakin ve algılamaya hazır olması gerektiğinin üzerinde durmuştur.

Ford (1979) empati kurmanın ön şartının benmerkezciliğin olmaması olduğunu ileri sürmüştür ve benmerkezci olmayan davranış olarak tanımlamıştır. Ford'a göre benmerkezci olan bireylerin karşısındakinin durumunu fark etmesi, onun rolüne girip, duygularını anlaması mümkün değildir.

Cüceloğlu'na (1999) göre ise empati kurmanın ön şartı karşıdaki bireye ve onun hayatı algılama biçimine ulaşmak için kullanılan aktif dinlemedir.

Empati karşıdaki kişinin rolünü alma, rol değiştirmedir. Kişi karşısındaki kişinin yaşadığı durum içerisinde kendisini düşünür ve onun rolünü duygusal bir biçimde alır (Özbek, Leutz, 1987).

Staub'a (1990) göre, empati karşıdaki kişinin duygularını, iç dünyasını anlama ve onun duygularına katılmaktır.

Dökmen (2008) için, bir kişinin karşısındaki bir kişi ile empati kurabilmesi için üç öğeye ihtiyacı vardır. Empati kurabilmesi için gerekli olan öğelerin ilki kendini karşısındaki kişinin yerine koymaktır. İnsanlar kendilerine özgü bakış tarzı ile olaylara bakarlar. Bir insanı anlayıp, empati kurmak istiyorsak öncelikle kendi bakış

tarzımızdan çıkarak olaylara onun gibi bakmalıyız. Empati kurmak için gerekli olan ikinci öge ise karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlamaktır. Yalnızca duygularını yada yalnızca düşüncelerini anlamak empati kurmak için yeterli olmayacaktır.

Empati için gerekli olan öğelerin bu maddesinde empatinin temel bileşenlerinden bahsedebiliriz. Empatinin bilişsel bileşeninde empati kurulan kişinin duyguların anlaşılması söz konusudur. Empatinin duygusal bileşeninde ise karşıdaki kişinin duygularına duyarlı olma, hissettiklerini hissetme söz konusudur (Davis, 1996).

Gerekli olan üçüncü öge ise empati sürecinin tamamlanması için empati kuran kişide oluşan empatik anlayışın karşıdaki kişiye iletilmesidir. Duygu ve düşünceler tam anlaşılabilirse bile, bu durum karşıdaki kişiye aktarılmazsa empati süreci tamamlanmış olmaz (Dökmen 2008).

Empati bireyin kendisini karşıdaki kişinin yerine koyması, durum karşısında kişinin bakış açısını anlayabilmesi, onun bakış açısına saygı duyarak kendi bakış açısıyla duruma bakabilmesi ve karşıdaki kişi ile ortak hareket edebilmesidir (Tarhan, 2010).

Empati bireyin karşıdaki kişi ile kendi yaşadığı duygular arasındaki benzerliğin bilincinde olmaktır (Decety ve Meyer2008).

Empati kurma becerisi karşıdaki kişinin duygu, düşüncelerinin ve bunların kişideki olası anlamlarının farkında olma ve davranışlarını karşıdaki kişinin ruhsal durumuna göre ayarlayabilmektir (Budak, 2001).

2.2. Empati ve Sempati Arasındaki Farklar

Empatinin en çok benzetildiği ya da karıştırıldığı kavram sempatidir. Bunun nedeni bu iki kavramda da kişinin başkalarının duygularına önem vermesi ve bu duygulara tepki vermesidir.

Empati de karşıdaki kişinin duygularına katılmak o kişiyi anlamak yer almaktayken, sempati de yer alan kişinin kendi yaşantısıdır. Empati duyan kişi kendi istek ve duygularından uzakta kalarak karşısındaki kişinin duygularını anlamaya çalışırken, sempati duyan kişi ise karşısındaki kişinin anlattıklarıyla geçmiş yaşantısı arasında bağ kurar. Sempati bir kişi ile ortak duygu, ilgi ve çıkarların paylaşılmasıdır. Empati ise bir diğer kimsenin duygularını doğru olarak hissetmektir (Akkoyun, 1982).

Sempatide karşıdaki kişinin üzüntüsünü hafifletme onu teselli etme çabası varken, empati kuran kişi kendisini karşısındakinden farklı bir birey olarak görür. Empatide karşıdaki kişinin olumlu ya da olumsuz duygularını yargılamadan anlamak söz konusu iken sempati de anlamış olmasa bile hak vermek söz konusudur (Körükçü, 2004).

Wispe'e (1986), göre ise empati ve sempati arasındaki bazı ayrımlar şu şekildedir;

1. Empati kurarken kişi diğer kişiye ulaşır, sempatide ise diğer kişiden, onun duygularından hareket eder.
2. Empatide diğer kişiymiş gibi davranılır, sempatide ise diğer kişi olunur.
3. Empati bir durum karşısında psikolojik mesafeyi korumayı içerirken, sempati duygusal paylaşmayı içerir,
4. Empati karşıdaki kişiyi bilme yöntemi iken, sempati karşıdaki kişi ile bağlantı kurma yöntemidir.
5. Sempati sübjektif iken, empatide objektif gözlemler daha fazladır.

2.3. Empati Tepki Basamakları

Dökmene göre empati kurmayı tamamen başarılı yada tamamen başarısız olarak sınıflandıramayız. Empatik tepkiler basamaklar halinde ele almak kişinin empatik iletişimleri daha rahat değerlendirilir aynı zamanda hangi basamakta olduğunu bilmek kişiye empati eğitimi vermek ve sonuçlarını değerlendirmeyi kolaylaştırır.

Dökmen çalışmaları sonucunda 1988 yılında aşamalı empati sınıflamasını ortaya koymuştur. Bu sınıflamaya göre dört temel empati basamağı vardır. Bunlar onlar basamağı, ben basamağı, sen basamağı ve biz basamağıdır. Her basamak kendi içinde duygu ve düşünce olmak üzere iki alt basamaktan oluşmaktadır.

Şekil.1. Aşamalı Empati Sınıflaması

	Duygu	Düşünce
Biz Basamağı	Bizim Duygularımız	Bizim Düşüncelerimiz
Sen Basamağı	Senin Duyguların	Senin Düşüncelerin
Ben Basamağı	Benim Duygularım	Benim Düşüncelerim
Onlar Basamağı	Onların Duyguları	Onların Düşünceleri

Onlar basamağı: bu basamakta empatik tepki veren kişi karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerine dikkat etmez diğer taraftan bu konuyla ilgili kendi duygu ve düşüncelerinden de söz etmez. Karşısındaki kişiyi dinlerken diğer şahısların, toplumun düşüncelerini dile getirir.

Ben basamağı: bu basamakta empatik tepki veren kişi benmerkezcidir. Karşısındaki kişinin anlattıklarıyla ilgilenip, duygu ve düşüncelerini anlamak yerine eleştirir, akıl verir ve bazen karşısındaki kişinin sorunları ile ilgilenmek yerine kendinden bahsetmeye başlar

Sen basamağı: empatik tepkisini bu basamakta veren kişi olay karşısında karşısındaki kişi gibi düşünür. Onun duygularını ve düşüncelerini anlamaya çalışır. Aynı zamanda toplumun ya da kendisinin düşüncelerini dile getirmez, sadece karşısındaki kişiye odaklanır.

Biz Basamağı: Özellikle sen basamağında bir süre empati kuran ve bu basamağa ulaşmış kişiler birbirleriyle empatik tepki kuran iki kişinin bir olay karşısında birbirlerinin ne düşünüp, ne hissedeceğini ve olaya karşı nasıl bir tavır alacağını tahmin edebilir ve birbirlerine yardım edebilirler.

Dökmen biz basamağında empatiden çok sempatinin ortaya çıktığını belirterek sadece üç basamağı ele almıştır (Dökmen,1997).

Dökmenin aşamalı empati sınıflamasında onlar, ben ve sen basamağında yer alan empatik tepkiler en az etkiliden en etkiliye on alt basamakta şöyle sıralanmıştır:

1. Senin problemin karşısında başkaları ne düşürür, ne hisseder: Bu basamakta empati kurmaya çalışan birey bazı genellemeler yapar, felsefi görüşlere, atasözlerine başvurabilir sorunu anlatan kişiyi, toplumun değer yargıları açısından eleştirir.

2. Eleştiri: Empati kuran kişi, karşıdaki birey kendi görüş açısıyla eleştirir ve yargılar.

3. Akıl verme: Karşısındaki bireye akıl verir, onlara ne yapması gerektiğini söyler.

4. Teşhis: Kendisine anlatılan soruna ya da sorunu anlatan kişiye teşhis koyar; örneğin “sen bunu kendine fazla dert ediyorsun” diyerek yorum yapar.

5. Bende de var: Kendisine anlatılan problemin benzerinin kendisinde de var olduğunu ifade eder.

6. Benim duygularım: Dinlediği problem karşısında kendi duygularını sözlü ya da sözsüz ifade eder; örneğin “üzüldüm” ya da “sevindim” der.

7. Destekleme: Olayı aktaran kişinin sözlerini tekrarlamadan onu desteklediği belirtir.

8. Soruna eğilme: Kendisine anlatılan soruna eğilir, konuya ilişkin sorular sorar.

9. Tekrarlama: Empati kuran kişi karşısındakinin anlattıklarını, onun kullandığı kelimelere değer vererek özetler. Bu şekilde karşısındakine onu dinlemiş olduğu mesajını verir.

10. Derin duyguları anlama: Bu basamakta empati kuran kişi kendini karşısındaki kişinin yerine koyarak, onun açıkça ifade ettiği ya da etmediği tüm duygularını fark eder ve bu durumu ona ifade eder.

2.4. Empatinin Gelişimi

Kişiler arası ilişki kurmanın önemli öğelerinden biri olan empati kurma becerisinin nasıl geliştiği ile ilgili çeşitli açıklamalar yapılmıştır.

Empati gelişimindeki en önemli nokta çocuğun gelişim süreci içerisinde ben ve diğerleri ayrımını yapmaya başlamasıdır. Bilişsel algı gelişmeden önce çocuklar anneyi kendi bedenlerinin bir uzantısı olarak düşünürler. Bilişsel algının gelişmesi ile birlikte kendisinin annesinden ayrı bir varlık olduğunu fark etmeye başlarlar ve bu süreçte benmerkezci yapılarından kurtulurlar ve empatinin temelleri oluşmaya başlar (Akyol, Körükçü, 2003).

Psikoanalitik kuramı benimseyenlerden Kohut, empati üzerine çalışmalar yapmış ve annenin empatik becerilerinin çocuğun empatik becerilerinin gelişmesi üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu söylemiştir. Annenin empatik becerilerindeki yetersizliğin bebeklik sürecinde çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına olumsuz etkisi olduğu üzerinde durmuş ve çocuğun empati becerisinin gelişmesinin ebeveynlerin empati becerisine sahip olup olmaması durumuyla ilgili olduğunu söylemiştir (Feshbach 1990).

Sullivan, empatiyi çocukla bakım veren kişi arasındaki heyecansal bağ olarak tanımlıyor ve empati gelişimi için en önemli dönemin 6. ay ile 27. ay arası olduğunu vurguluyor. Bebeğin karşısındaki kişinin bedensel tepkilerini algılayacak olgunluğa gelmeden öncede annenin çocuktan hoşlanmaması, acı duyarak meme vermesi gibi durumları algılayabilir, bu nedenle bu dönemden itibaren çocukta empatik tepki verme söz konusudur (Jersild, 1954).

Doğumdan itibaren bebekler çevrelerindeki kişilerin duygularına, yüz ifadelerine tepki verirler. Empati de doğumla birlikte, biyolojik bir eğilimle gelişmeye başlar. Bebekler anne babalarını taklit edip, özdeşim kurar, onların rolüne girerler. Bu süreçte sadece davranışlar değil duyguları konusunda da anne babalarıyla özdeşim kurarlar ve bunlar empatinin gelişmesine katkı sağlar (Tanrıdağ, 1992; Poole, Miller, Booth, 2005).

Empatinin gelişimini açıklarken bazı uzmanlar Piaget'in gelişim teorisini temel alır. Bu görüş empatik tepki vermek için belirli bir bilişsel akıl yürütme yeteneğine sahip olmak gerektiğini bu yüzden okul öncesi dönemde çocukların empati kurma becerisine sahip olmadığını savunmaktadır. Piaget'in gelişim teorisine göre benmerkezcilik işlem öncesi dönemin en belirgin özelliklerinden biridir ve bu dönemdeki çocuklar bencil olurlar. Dolayısıyla bu teoriyi temel alan uzmanlar benmerkezciliği yüksek olan çocukların, başkalarının bakış açısını fark edip duygularını anlama konusunda bilişsel olarak yetersiz olduğunu savunurlar (Arı ve ark., 1995).

Hoffman (1990), empatinin gelişmesi üzerine çalışmıştır ve bu gelişimin bebeklikten itibaren doğal bir ilerleme kaydettiğini söylemiştir. Empati gelişimi normal gelişim dönemi özelliklerine paralel olarak gelişir. Hoffman empatinin dört düzeyi üzerinde durur.

1)Evrensel empati: Empati gelişiminin birinci düzeyidir ve yaşamın ilk yıllarında görülür. Bebekler aynı durumu yaşamasalar bile acı, üzüntü yaşayan birini gözlemlediklerinde aynı duygusal tepkileri vererek diğerlerinin duygularıyla ilgilirlenirler. Hoffman bu düzeyde yaşanan acıyı empatik acı diye tanımlamıştır ve bu acının ilkel olduğunu söylemiştir. Bu düzeyde verilen tepki bilişsel bir tepki olmaktan ziyade koşullu ve duygusal bir tepkidir. Bu tepki doğumdan hemen sonra ortaya çıktığı için içgüdüsel bir tepki olduğu kabul edilmekte ve empati gelişimin temelini oluşturduğu söylenmektedir.

Stayer bilişsel becerileri kısıtlı olmasına rağmen 6 aylık bebeklerin çevrelerinde ağlayan yaşlıları olduğu zaman ilgi gösterip temas etmeye çalıştıklarını ya da üzgün bir şekilde seyrettiklerini belirtmiştir (Akt: Hoffmann, Weikart, 2000)

2) Benmerkezci Empati: Empati gelişimin ikinci düzeyidir ve bir yaş civarında başlamaktadır. Bu düzeyde bebekler ortada sıkıntılı bir durum olduğunu hissederler fakat bu durumu yaşayanın kendisi olmadığını farkına varmaya başlarlar. Bu yüzden kendileriyle ilgili daha az sıkıntı yaşarlar ve çevrelerindeki diğer kişilerin duyguları ile ilgilenmeye başlarlar.

3) Diğerlerinin Duygularına Dikkat Etme: Empati gelişimin üçüncü düzeyidir ve 2-3 yaş civarında başlar, çocuklar diğerlerinin duygularıyla daha fazla ilgilendikleri ve prososyal davranmaya başladıkları için bu düzey ‘prososyal hareketler’ olarak da adlandırılır.

4) Bir Başkasının Yaşam Şartları İçin Empati: Empati gelişimin dördüncü düzeyidir ve çocukluğun son dönemlerinde gelişmeye başlar. Diğer düzeylerde daha sınırlı durumlarda ve sınırlı kişilere karşı empatik tepki varken, bu düzeyde hiç duygusal bağ olmayan yabancı kişilerin sıkıntılarına dahi empatik tepki verilmektedir. Bu düzey soyut empati olarak da adlandırılır.

Empatinin biyolojik kökenleriyle ilgili çalışmalar ayna nöronların keşfi ile birlikte başlamıştır. Ayna nöron sistemi doğumdan sonraki 12 ay içerisinde gelişmeye başlar ve bu gelişimden sonra bebek etrafı ile empati kurmaya başlar. İletişim kurmada ayna nöronlarla karşıdaki kişinin eğilim ve amaçlarını anlama arasında ilişki olduğuna dair birçok çalışma yapılmıştır. Kognitif nörobilimciler ayna nöron sisteminin empati kurma ile yakından ilişkili olduğu savunmuşlardır (Tarhan ve ark. 2013).

Ayrıca bir grup İtalyan bilim adamı maymunlar ve daha sonrasında insanlarda deneyler yapmış ve ayna nöronlar olarak tanımlanan sinir hücrelerini empati nöronları olarak tanımlamayı önermişlerdir (Altınbaş ve ark 2010).

2.5. Saldırganlığın Tanımı

Saldırganlığın karşılığı Latince kökenli olan ‘aggression’ kelimesi bir yöne doğru hareket etmek demektir. Bu sözcük tavır alış, tepki verme anlamlarını da kapsamaktadır. (Köknel, 1996).

Saldırganlık başkalarını incitme amacı olan her türlü davranış ve ya eylemdir” (Freedman, Sears, Carlsmith, 1998).

Mustonen ve Pulkinen’e göre saldırganlık ise kişinin kendisine, karşısındaki kişiye, hayvanlara hatta cansız nesnelere karşı yanlışlıkla ya da isteyerek psikolojik ya da fiziksel zarar vermeye neden olacak davranışlardır (Korkut, 2002).

Saldırganlık kasıtlı olarak çevresindekileri kontrol etmek, üzerlerinde egemenlik kurmak, zarar vermek gibi hedefler içeren sürekliliği olan bir eğilimdir (Derwent, 2007).

Kırkpınar ve arkadaşları (1995) ise fiziksel şiddet gösterilerinin yanı sıra sözlü sataşmalar ve karşıdaki kişiye düşmanca duygular beslemeyi de saldırganlık olarak tanımlamaktadır.

Bireyin bilinçli bir şekilde çevresine psikolojik ve fiziki olarak zarar vermeye yönelik davranışına saldırı, bu davranışı göstermeye yönelik süreklilik taşıyan eğilimlere ise saldırganlık denir (İkizler, Karagözoğlu 1997).

Koç (2011)'e göre saldırganlık korku, öfke gibi duygular, engellenme gibi davranışlar karşısında kendini korumak, karşıdaki kişiye engel olmak ya da ona zarar vermeyi hedefleyen sözel, fiziksel davranışlardır.

2.6. Saldırganlık Türleri

Erich Fromm saldırganlığı “yumuşak saldırganlık” ve “zalim saldırganlık” olarak ikiye ayırmıştır. Yumuşak saldırganlığı biyolojik olarak uyarlanabilir, kalıtsal olarak programlanan, yaşama yönelik tehditlere verilen karşılık olarak tanımlamış, insanlar haricinde hayvanlarda da bulunduğunu söylemiştir. Fromm zalim saldırganlığı ise savuna amaçlı olmayan, kalıtsal olarak tanımlanmamış, sadece insanlarda olan ve zarar verici olarak tanımlamıştır (Fromm,1993).

Buss saldırganlığın fiziksel ve sözel olarak iki boyutunun olduğunu ileri sürmüştür. Saldırganlığın sözel ya da fiziksel boyutları kendilerini aktif ya da pasif olarak, doğrudan veya dolaylı olarak gösterilebileceğini, hayvanların genelde aktif ve doğrudan saldırganlığı gösterirken, insanların genellikle dolaylı bir yoldan ve pasif olarak göstermeyi tercih ettiklerini söylemiştir (akt. Tuzgöl 1998)

Sears (1961), saldırganlığı saldırganlık Bunalımı, Prososyal Saldırganlık, Antisosyal Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık ve Yansıtılmış Saldırganlık olarak beş boyutta ele almıştır.

Saldırganlık Bunalımı saldırgan tutum ve davranışlardan rahatsız olmak, korkmak duygularını göstermektedir. Bu bunalım özellikle antisosyal saldırganlığa karşı oluşmaktadır. Prososyal saldırganlık toplum tarafından kabul edilen saldırganlık türüdür. Bu saldırganlık türü genelde sözeldir ve toplumdandır. Anti sosyal saldırganlık ise toplum tarafından kabul edilmeyen saldırgan davranışlardır. Genellikle fiziksel saldırganlığı içermektedir. Kendine yönelik saldırganlık ise intihara teşebbüs, kendini bilerek kazaya uğratma gibi kendini cezalandırma veya zarar vermeyi içermektedir. Yansıtılmış saldırganlık ise kişinin kendisinden çevresindeki nesnelere, çevresindekilerden de kendisine yönelen saldırganlığa ilişkin eğilimi ile ilgilidir.

Ramirez ve Andreu (2006) saldırganlığı biyolojik, sosyal ve durumsal olmak üzere üç sınıfa ayırmışlardır. Saldırganlığın biyolojik boyutu fiziksel ve sözel saldırganlığı, sosyal boyutu eleştirel ve dolaylı saldırganlığı, durumsal boyutu ise tepkisel ve araçsal saldırganlığı kapsamaktadır.

2.7. Saldırganlık Kuramları

Bireylerin saldırgan davranışlarını açıklamayı amaçlayan farklı kuramlar vardır. Bu kuramlar içgüdü kuramları, biyolojik kuram, engellenme-saldırganlık kuramı ve sosyal öğrenme kuramı olarak dört başlık altında toplanabilir.

2.7.1. İçgüdü Kuramları

Saldırganlık davranışını ele alan içgüdü kuramında iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar Sigmund Freud'un psikanalitik ve Konrad Lorenz'in etolojik yaklaşımlarıdır.

2.7.1.1. Psikanalitik Kuram

Freud ilk çalışmalarında kişilerin davranışlarının yaşam içgüdüleri tarafından yönetildiğini savunmuş ve bu içgüdüye libido adını vermiştir. Saldırganlığın ise libidonal dürtünün doyurulmasının engellenmesi sonucu ortaya çıktığını ve bunlara

ek olarak saldırganlığın doğuştan geldiğini bütün canlılarda ortak olduğunu ve öğrenmeyle değişmediğini savunmuştur (Köknel, 1996).

Freud 1920'lerden sonra ise konuyla ilgili çalışmalarında saldırganlığı yaşam içgüdüleriyle değil thanatos diye adlandırdığı ölüm içgüdüyle açıklamaya başlamıştır. Freud için thanatos yaşamın sona erdirilmesine yönelik bir enerji çeşididir ve saldırganlık da ölüm içgüdüünün gerçekleşmesidir. Freud'a göre eros, bireyi isteklerini gerçekleştirmeye yönlendirirken, thanatos benlik yıkımına yöneltir ve İnsan davranışları eros ve thanatos arasındaki karmaşık ilişkiden meydana gelir. İki dürtüde bireylerde doğuştan gelir ve saldırganlık içgüdüü cinsel istek kadar temel bir davranıştır ve genellikle cinsel dürtülerle birleşmiştir. Bu nedenle Freud saldırganlığın bireyin kontrolü dışında gerçekleşen bir davranış olduğunu ileri sürmüştür (Koç, 2011).

Psikoanalitik yaklaşımı benimseyen Adler de saldırganlığı ihtiyaçların doyumu için gerekli olan bir içgüdü olarak tanımlamıştır. Adler'e göre saldırganlık davranışlarda açıkça görülmenin yanı sıra farklı biçimde de gözlenebilir. Saldırganlığı uygun meslekler seçme ya da sportif faaliyetler yapma gibi toplumca kabul edilen bir yerlere yönlendirerek davranışlara o şekilde yansıtılabileceğini ileri sürmüştür (Arıcak 1995).

2.7.1.2. Etolojik Kuram

Saldırganlığı içgüdüsel olarak açıklayan diğer kuramcı ise saldırganlığı insan ve hayvan davranışlarını karşılaştırmalı olarak ele alan Konrad Lorenz'dir. Saldırganlık sürekli var olan bir enerjinin beslediği bir dürtüdür. Bir harekete özgü olan enerji o davranış ile ilişkili sinir merkezlerinde birikir ve enerji biriktiğinde uyaran olmasa bile bir patlama olup, saldırganlık meydana gelebilir.

İnsan ve hayvanlarda görülen saldırganlığın bazı konularda aynı iken bazı konularda farklılaştığı görülmüştür. Örneğin iki türde yaşam alanlarını yabancılara karşı korurken, savunma amaçlı, güçlü- zayıf hiyerarşisini korurken, beslenme ve cinsel rekabet, gibi konularda saldırgan davranışlar sergilerler. Diğer taraftan bir

hayvanın kendi türünden olana zarar verme ihtimali çok düşükken insanlar kendi türünden olanlara karşıda saldırgan davranışlar sergileyebilirler (Kiraz, 2015). Tehdit altında olmadığı, beslenme, korunma gibi ihtiyaçları bulunmadığı halde yaralayan, öldüren hatta işkence yapan tek canlı insandır (Köknel, 1996). Ayrıca hayvanlar doğal olmayan saldırı araçları kullanmazken, insanlar kullanırlar. Hayvanların içgüdüsel donanımı daha iyi olduğundan tehlikeleri daha doğru algırlar fakat insanlar kavrama yeteneğinden dolayı sadece o an olan tehlikeleri değil, gelecekte meydana gelebilecek olan tehlikeleri de algılayıp, harekete geçebilirler. (Fromm 1993)

2.7.2. Biyolojik Kuram

Saldırganlığın açıklanmasında biyolojik mekanizmanın önemini vurgulayan kuramcılar organizmalarda var olan bir mekanizmanın saldırganlık içeren davranışlara yol açtığını varsayarlar. Saldırganlıkta kimyasal, hormonal ve genetik bir sürecin olduğunu söyleyen kuramcılar beyin ve merkezi sinir sisteminin saldırgan davranışlara neden olduğunu savunmaktadırlar (Bilgin, 1995).

Saldırganlığın biyolojik nedenleri araştırılırken kromozomlarda incelenmiş ve bazı erkeklerin fazladan Y kromozomu ile doğduklarını yani 23. Kromozomlarının XYY yapısında olduğu iddia edilmiştir. Farklı nedenlerle Bir Y kromozomu daha eklenen erkeklerde saldırgan davranışlara, şiddete ve suça yakın kişilerin ortaya çıkacağı savunulmuştur (Cüceloğlu, 1999).

Saldırganlığın hormonlarla ilgili boyutu ele alındığında iç salgı bezleri ile saldırganlık arasında ilişki kurulmuştur. İç salgı bezleri kaygı, korku, endişe, kızgınlık, öfke duygularının değişmesine, yükselmesine neden olur, bunun sonucunda ise insanlar saldırgan davranışlara daha yatkın hale gelirler (Köknel, 1996).

Hormonlarla ilgili yapılan başka çalışmalarda ise erkeklik hormonun saldırganlığı etkilediği fikri üzerinde durulmuştur. Hayvan ve insanlarda erkeklerin dişilere göre daha saldırgan olmasının bu fikri desteklediği düşünülmüştür (Vatandaş, 2003).

Beyinde var olan limbik sistem davranışların duygu ve heyecanlarla ilgili olanları üzerinde etkilidir. Araştırmacılar Limbik sistemin bir kısmının hasar gördüğü maymunlarla deney yapmış ve bu maymunların en ufak bir kışkırtmaya saldırganlık ile karşılık verdiklerini gözlemlemişlerdir. Başka bölgelerin hasar gördüğü maymunlar ise saldırıya uğradıklarında bile saldırgan davranışlar sergilemedikleri gözlemlenmiştir (Pişkin, 2011).

Biyolojik kuram insanların saldırgan davranışlarını biyolojik faktörlerle açıklamaya çalışmışlardır, çevrenin de etkisi olduğunu kabul etseler bile çalışmalarında genellikle saldırganlığın sosyal yönüne değinmemişlerdir (Nair,2014).

2.7.3 Engellenme-Saldırganlık (Dürtü) Kuramı

Saldırganlık ile ilgili önemli kuramlardan bir tanesi ise engellenme-saldırganlık kuramıdır. 1939'da John Dollard, Neal Elgar Miller, Orval Hobart Mowrer, Leonard William Doob ve Robert Richardson Sears doğuştan gelen bir ölüm içgüdüğü veya saldırganlık dürtüsü kavramlarından yola çıkmışlardır fakat çalışmaları sonucunda bunları tam olarak kabul etmemişler ve insanların saldırgan dürtülerinin doğuştan gelmediğini engellenme sonucu oluştuğunu savunmuşlardır. Bireyde engellenme durumunda bir kişi ya da objeye zarar verme yönelimli bir dürtü ortaya çıkar, bu dürtü de saldırganlığın temelini oluşturur (Ayan, 2007).

Engellenme-saldırganlık kuramında saldırgan davranışın temelinde mutlaka bir engellenmenin olduğu ileri sürülür, engellenme saldırganlık için uyarıcıdır ve saldırgan olmaya hazırlar. Engellenme karşısındaki ilk tepki saldırganlık iken saldırganlık biçiminin belirlenmesindeki tek belirleyici değildir. Engellenmenin şekli ve düzeyi saldırganlığın gücünü de belirler, engellenme çok güçlü olduğunda ortaya çıkan saldırganlıkta daha güçlü olacaktır (Koç, 2011).

İlk çalışmalarında engellenmenin mutlaka saldırganlığa yol açacağını düşünen kuramcılar daha sonraları her engellenme veya zorlamanın saldırganlığa yol açmayacağını ifade etmişlerdir. Engellenme kişi tarafından kötü niyetli algılanmaz, zorunluluk sonucu oluşur, haklı bir nedene dayandırılırsa saldırganlık olasılığı

azalmış olur. Bu durumda saldırganlık davranışının ortaya çıkıp çıkmayacağını engellenmenin bir nedeninin olup olmadığı belirleyecektir (Freedman, 1998).

2.7.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Saldırganlığı güdüsel, biyolojik, engellenmeye bağlı olarak açıklayan kuramların yanı sıra öğrenmenin önemli bir rol oynadığını savunan sosyal öğrenme kuramının da konuya önemli katkıları olmuştur. Kuramın en önemli temsilcilerinden biri ise Albert Bandura'dır.

Sosyal öğrenme kuramına göre diğer karmaşık sosyal davranışlar gibi saldırganlıkta öğrenilir. Hangi gruplara ya da kişilere saldırganca davranılabileceği, başkalarının ne tür davranışlarının saldırgan bir tepki vermeyi gerektirdiği ve hangi durumların saldırgan davranışlarda bulunmak için uygun olup olmadığı doğrudan veya dolaylı yollarla öğrenilir.

Bandura'ya göre bir kişinin bir durum karşısında saldırganca bir davranışta bulunup bulunmaması kişinin geçmiş deneyimleri, durumsal pekiştirici etkenler, kişinin saldırganlık ile ilgili düşünceleri ve algısı, sosyal ve çevresel değişkenler gibi birçok farklı etkene bağlı olabilir (Kağıtçıbaşı, 2008).

Sosyal öğrenme kuramında taklit ve pekiştirme öğrenmeyi sağlayan temel süreçlerdir. Saldırgan davranışlar ödüllendirilir ise tekrarlanmaya devam eder, cezalandırılır ise bu davranıştan uzak durulur (Göksu, 2007).

Saldırganlığın öğrenilmiş bir davranış olduğunu ve yerine başka bir davranış koyulabileceğini savunduğu için sosyal öğrenme modeli saldırganlığın ortadan kalkması ile ilgili diğer kuramlara göre daha iyimserdir (Kağıtçıbaşı, 2008).

2.8. Anne Baba Tutumları

Genel olarak tutum bir kişiye atfedilen ve o kişinin bir obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilimdir (Smith, 1968).

İnsanlardan tutumlarının çoğunu başka insanlardan edinirler. Sosyal çevrenin tutumların oluşmasında büyük önemi olmasına rağmen anne babalar çocukların tutum oluşturmada ilk kaynaklarıdır (Kağıtçıbaşı, 2008).

Çocukların tutumlarının ilk kaynağının anne babalar olmasının yanı sıra, ebeveynlerde anne baba olduklarında kendilerini algılayış biçimleri toplum içerisindeki yerleri önemli değişikliklere uğrar (Aktaş, 2011).

Çocuğun ilk sosyal çevresinin ailesi olması ve onların tutumlarından çok fazla etkilenmeleri nedeni ile anne, baba- çocuk ilişkisi temelde anne baba tutumlarına bağlıdır. Çocukluk döneminde sıkıntı yaşayan ve uyum sorunları gösteren birçok vakada yetersiz ya da uygun olmayan anne baba ilişkisinin varlığı gözlemlenmiştir (Yavuzer, 2007). Horney, çocukların sağlıklı bir kişilik geliştirmelerinin temel koşulunun sevgi, destek ve anlayış gösterilen bir ortam olduğunu belirtmiştir. Çocuk böyle bir ortamda büyür ise gelişim aşamalarının sağlıklı bir şekilde tamamlar ve toplumda yerini alır (Geçtan, 1992).

Diğer taraftan anne babanın çocuğa karşı tutumlarını etkileyen bazı faktörler vardır. Bunlardan bazıları;

1.Dünyaya gelen çocuğun anne babasının beklentisine uygun olmaması ve bunun sonucunda oluşan hayal kırıklığından dolayı anne babada reddetme davranışı gelişebilir,

2.Ailenin yapısı ve toplumun kültürel değerleri anne baba tutumlarını etkileyebilir,

3.Ebeveyn rolünden duyulan haz ya da kendini yetersiz hissetme,

4.Çocuk sayısı, cinsiyet, kişilik özelliklerinden memnun olup olmama durumu,

5.Anne babanın kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri, eşler arasındaki ilişki çocuğa karşı olan tutumu etkileyebilir (Yavuzer, 2007).

Çocuk gelişiminde bu kadar büyük bir öneme sahip olan ebeveynlerin çocuklarına karşı davranışlarını belirleyen tutumlar çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Anne babaların çocuklarına karşı takındıkları en yaygın

tutumlar Demokratik, Otoriter, Koruyucu-İstekçi, Tutarsız, Gevşek, çocukları kabul etme, reddetme, çocuklara boyun eğme, şeklinde olabilmektedir.

2.8.1. Demokratik Anne Baba Tutumu

Sevgi ve saygınının bir koşula bağlanmadığı demokratik anne baba tutumunun çocuğun sosyal, duygusal, bilişsel aynı zamanda kişilik gelişimine katkısı diğer tutumlara göre daha yüksektir. Demokratik anne baba tutumu çocukların ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda çocuğun gelişimsel özelliklerine bağlı olarak oluşturulan kurallar ile denetler. Bu tutumda belirli bir sınır koyularak çocuğun kendi kararlarını alarak bazı davranışları yapmasına izin verilir. Bu şekilde çocuklarda sorumluluk duygusu da gelişir. Çocuğun kendi yaş özelliklerine bağlı olarak bir kapasitesinin olduğunu bilen anne baba yeteneklerinin ortaya çıkmasına ve kendilerini geliştirmesine izin verirler. Anne baba gerekli gördüğü durumlara yönlendirme ve yaptırım uygularken, bu durumda da çocuğun bireyselliğini göz ardı etmez (Sezer, Oğuz, 2010).

2.8.2. Otoriter Anne Baba Tutumu

Anne baba çocuğun gelişim dönemini, kişilik özelliklerini, isteklerini dikkate almadan kendi beklentileri doğrultusunda davranmalarını isterler. Anne babanın oluşturduğu kurallarla çocuğun davranışları biçimlendirilmek istenir ve çocuk bu kurallarla değerlendirilir. Anne babanın istediği gibi davranmayınca sık sık ceza verilir. Yüksek düzeyde bir kontrol söz konusudur. Aile içerisinde alınan kararlarda çocuğun fikirlerine yer verilmez, ebeveyn çocuk ilişkisinde çocuğun duygularının genellikle önemi yoktur ve çocuktan tam bir itaat beklenir (Sayın,2010).

2.8.3. Koruyucu İstekçi Anne Baba Tutumu

Koruyucu, istekçi anne baba tutumunda, çocuklar üzerinde aşırı koruma ve denetleme söz konusudur. Çocukların gelişim düzeylerine uygun olan şeylerde dâhil olmak üzere birçok şey anne baba tarafından yapılır ve gereğinden fazla müdahale edilir. Bu yüzden çocuklar kendilerine yetemez bir şekilde büyürler ve kendilerine güvenmeleri engellenir. Ayrıca aşırı bağımlı, duygusal kırgınlıkları olan bir kişi olabilir (Yavuzer, 2007) .

2.8.4. Reddetme -Kabul Etme

Reddetme, Çocuğun fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamayarak, düşmanca duygular beslemek şeklinde tanımlanır. Böyle bir tutumla büyüyen çocuk yardım etme duygusundan uzak, sinirli, özellikle kendinden küçüklere düşmanca duyguları olan bir birey haline gelebilir

Kabul etme, anne babanın çocuğu sevecenlikle ile kabul etmesi şeklinde davranışa yansır. Anne baba çocuğun ilgilerine dikkat ederek yeteneklerini geliştirecek ortam hazırlar. Kabul gören çocuk sosyal, işbirlikçi, arkadaş canlısı, mutlu, duygusal olarak dengeli bir birey olur.(Yavuzer, 2007).

2.8.5. Gevşek Tutum

Disiplinin yok denecek kadar az olduğu tutum şeklidir. Çocuğa sınır koymadan birçok hak tanınmıştır, nerede duracağını bilemez. Doğru ve yanlışlar öğretilmesine rağmen denetleme düzensizdir (Yörükoğlu, 1997).

2.8.6. Tutarsız Tutum

Hoşgörü ile sert bir şekilde cezalandırma arasına olan anne baba tutum şeklidir. Anne baba arasında ya da her iki ebeveyninde farklı durumlarda tutarsız davrandığı gözlemlenir. Çocuk hangi davranışın nerede ve ne zaman doğru olduğunu anlayamaz. Bir gün görmezlikten gelinen bir davranış başka bir gün çok ağır bir şekilde cezalandırılabilir. (Yörükoğlu, 1997)

2.8.7. Çocuklara Boyun Eğme

Evde çocukların egemenliği kabul edilir. Anne babaya çok az saygı gösterir ve onlara hükmederler. Zaman geçtikçe bu çocuklar anne babalarının haricinde ev dışındaki kişilere de hükmetmek isterler (Yavuzer, 2007).

2.9. Konu İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

2.9.1. Empati İle İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar

Çetin (2008), dördüncü sınıfta öğretim gören 417 öğrenci ile yaptığı araştırmasında öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin anne baba tutumları ve öz saygı ile ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda özsaygı ve anne baba tutumu ile empati arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Empatik beceri artarken özsaygının arttığı, azaldığında özsaygının da azaldığı görülmüştür. Ayrıca empatik beceri ile demokratik ve otoriter anne baba tutumlarının ikisinde de düşük düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Çetin aynı araştırmasında annenin eğitim seviyesinin empatik beceri puanı ile arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken, babanın eğitim seviyesi ile empatik beceri puanı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aynı araştırmasında Çetin empati becerisi ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi de incelemiş ve anlamlı bir ilişki bulamamıştır.

Mete (2005), ise araştırmasında empati düzeyinin annenin eğitim seviyesinin empati üzerinde bir etkisi olmadığını fakat babanın eğitim seviyesine göre empati seviyesinin anlamlı bir şekilde farklılaştığını bulmuştur. Babasının eğitim seviyesi daha yüksek olan çocukların diğerlerine göre empatik eğilimlerinin daha fazla olduğunu bulmuştur.

Çetin ve Aytar (2012), araştırmalarında çocukların empati becerisinin anne babanın eğitim seviyesine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ele almışlardır. Çalışma sonucuna göre, çocukların empati puanları, ebeveynlerin öğrenim durumlarına bağlı olarak değişmektedir. Anne-babaların eğitim düzeyi yükseldikçe, çocuklarına karşı daha demokratik davrandıkları, demokratik tutuma bağlı olarak da çocukların empatik becerilerinin olumlu yönde şekilleneceğini vurgulamışlardır.

Çetin ve Aytar (2012), aynı araştırmalarında, empati becerisinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını ele almışlardır. Çalışma sonuçlarına göre, kızların empatik becerilerinin, erkeklerin empatik becerilerinden daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Derman (2011), çalışmasında 10-11 yaş aralığındaki bir grup çocuğun saldırganlık düzeylerini belirlemiş ve saldırganlık düzeyleri yüksek olan grupta kontrol ve deney grubu oluşturmuştur. Deney grubuna sekiz haftalık empati eğitim programı uygulanmış ve araştırmanın sonucunda empati eğitim programının çocukların saldırganlık düzeylerini azaltmada etkisi olduğunu saptamıştır. Bunun sonucunda çocukların empati kurma becerileri ile saldırganlık düzeyleri arasında negatif bir ilişki olduğunu, empati düzeyi arttıkça saldırganlık seviyesinin azaldığını söylemiştir. Derman aynı araştırmasında, kız çocuklarının erkek çocuklara göre empati becerilerinin daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Pecukonis 1990, yılında, saldırganlık eğilimi olan kız ergen katılımcılarla empati gelişim programı çalışması yapmış ve eğitim sonucunda ergenlerin saldırganlık düzeyinde anlamlı bir şekilde azalma olduğunu saptamıştır. Empati geliştirme programının uygulandığı benzer bir çalışma da 1983 yılında Feshback ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Yapılan çalışmada, ilköğretim seviyesindeki öğrencilere empati geliştirme programı uygulanmıştır. Program sonucunda öğrencilerde saldırganlık düzeyinin azalırken sosyal yeterlilik seviyesinin arttığı görülmüştür.

Hasta ve Güler (2013), 17-29 yaş aralığındaki 120 kadın, 85 erkek katılımcı ile yaptıkları çalışmalarında yıkıcı saldırganlığın empatik eğilimle aralarında negatif yönde bir ilişki olduğu ayrıca, kadınların empatik eğilim düzeylerinin anlamlı olarak erkeklerinkinden yüksek olduğu bulgularına ulaşmışlardır.

Brems ve Sohl (1995), empati ve anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapmışlardır ve sonucunda görmezden gelen olumsuz anne baba tutumlarıyla empatik eğilim arasında olumsuz bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Can ve Akdoğan (2007), öğretmen adaylarının empatik eğilim ve saldırganlık düzeyleri ile uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarında kız öğrencilerin empatik eğilimlerinin erkeklere göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu savunmuşlardır.

Mete (2005), araştırmasında empati düzeyinin annenin eğitim seviyesinin empati üzerinde bir etkisi olmadığını fakat babanın eğitim seviyesine göre empati seviyesinin anlamlı bir şekilde farklılaştığını bulmuştur. Babasının eğitim seviyesi daha yüksek olan çocukların diğerlerine göre empatik eğilimlerinin daha fazla olduğunu bulmuştur.

Kahraman (2007), araştırmasında empatik beceri eğitiminin okul öncesi dönemdeki çocukların empatik becerilerini artırıp artırmadığı ve sorun davranışlarını azaltıp azaltmadığını 5-6 yaşlarında toplam 51 kreş öğrencisi ile incelenmiştir. Araştırmanın başlangıcında bütün çocuklara empatik beceri düzeyleri ölçölmüştür. Daha sonra çocuklar deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayrılmış ve deney grubuna empati eğitimi verilmiştir. Çalışma tamamlandıktan sonra iki grubunda tekrar empatik beceri düzeyleri ölçölmüştür ve empatik beceri eğitiminin okul öncesi çocuklarının empatik becerilerini arttırdığı görölmüştür.

Topdemir (2009), araştırmasında ilköğretim 5. sınıf öğretmenlerinin empatik eğilim düzeylerinin öğrencilerin akademik başarisına etkisini incelemiştir. Araştırmasına İstanbul Bağcılar ilçesindeki okullarda görev yapmakta olan 279 öğretmen katılmıştır. Sonucunda öğretmenlerin empatik eğilimlerinin öğrencilerin başarisında etkili olduğu hipotezi desteklenmiştir. Öğretmenlerin empatik beceri düzeyleri arttıkça öğrencilerin başarılarının da arttığı görölmüştür.

Yılmaz (2013), spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya spor yapan 159 ve spor yapmayan 241 olmak üzere toplam 400 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonucunda spor yapan öğrencilerin yapmayanlara göre empatik düzeyinin daha yüksek saldırganlık düzeyinin ise daha düşük olduğu bulunmuştur.

Björkqvist, Österman ve Kaukiainen (2000), araştırmalarında 203kişi ile çalışmışlarıdır ve sosyal zeka, empati ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bulgular sonucunda sosyal zekâ ile saldırganlık arasında negatif bir

ilişkinin var olduğu, olumlu davranışlar gösteren çocukların saldırgan olanlara göre daha empatik oldukları saptanmıştır.

2.9.2. Saldırganlık İle İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar

Sarıca, A. (2008), sosyal beceri programı'nın ergenlerin (14-17 yaş) saldırganlık düzeyine olan etkisini araştırmıştır. 48 öğrenci ile yaptığı çalışmada, deney grubu, plasebo ve kontrol grubu olmak üzere üç grup oluşturmuştur. Deney grubuna saldırganlık düzeylerini azaltmak için 8 haftalık Sosyal Beceri Programı, plasebo grubuna ise 8 haftalık Mesleki Rehberlik Programı uygulanmıştır, kontrol grubuna ise hiçbir şey uygulanmamıştır. Araştırmanın sonucunda deney grubundaki öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin anlamlı şekilde azaldığı görülmüştür.

Bandura, Ross ve Ross (1961), 72 çocukla yaptıkları araştırmalarında çocukların saldırganlığa tanık olmalarının saldırganlık düzeyi üzerindeki etkisini incelemiştir. Yetişkinlerin oyuncak bebeklere saldırganca davrandığını gören çocukların, bebeklere sakin davranan yetişkinleri gören çocuklara göre daha saldırgan davrandıkları gözlemlenmiştir.

Williams ve Skoric (2005), deney ve kontrol grubu olan bir çalışma ile şiddet görüntüleri içeren bilgisayar oyunlarının saldırgan davranışa etkilerini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda bilgisayar oyunu oynayanların daha saldırganca davranışlar sergilediklerini gözlemlemiştir.

Karataş (2002), lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyi ile anne babalarının saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın sonucunda anne babaların saldırganlık düzeyi arttıkça öğrencilerinde saldırganlık düzeyinin arttığı sonucuna varmıştır.

Araştırma sonucuna göre, öfke yönetimi eğitimi sonunda deney grubundaki öğrencilerin saldırganlık düzeyinde kontrol grubundaki öğrencilere göre anlamlı bir azalma olduğu ve deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere kıyasla benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir değişim olmadığı görülmüştür. Sonuç olarak, öfke yönetimi eğitim programının ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyini azaltmada etkili olduğu söylenebilir.

Kaplan (2007), öfke yönetimi eğitiminin, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık ve benlik saygısı düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. 244 öğrenci ile yapılan çalışmada kontrol ve deney grupları oluşturulmuştur. Deney grubuna 8 hafta süre ile öfke yönetimi programı uygulanırken, kontrol grubuna hiçbir işlem uygulanmamıştır. Araştırmanın sonucunda deney grubunun saldırganlık düzeyinde anlamlı bir azalma olduğu bulunmuş ve öfke yönetimi eğitiminin saldırganlık düzeyini azaltmada etkili olduğu savunulmuştur.

2.9.3. Anne Baba Tutumları İle İlgili Yapılmış Olan Araştırmalar

Yıldız (2013) anne baba tutumları ile evlilik doyumunu inceleyen araştırmasında algılanan demokratik anne baba tutumu ile evlilik doyumu arasında olumlu anlamlı bir ilişki bulunurken, koruyucu istekçi ve otoriter anne baba tutumu arasında ise ters anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bulgulara göre demokratik anne baba tutumu arttıkça evlilik doyumu artmakta, koruyucu istekçi ve otoriter anne baba tutumu arttıkça ise evlilik doyumu azalmaktadır.

Sayın (2010), İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin empati becerileri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucunda anne babadan sağlanan sosyal destek ve kabul görme düzeyi arttıkça empati düzeyinin arttığı, otoriter tutum arttıkça ise empati düzeyinin azaldığı görülmüştür.

Zengin (2008), 15-18 yaşları arasındaki 525 adölesan ile yaptığı araştırmasında anne baba tutumları ile adölesan saldırganlığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir ve sonucunda anne babalarını otoriter ve ilgisiz olarak algılayan adölesanların saldırganlık düzeylerinin demokratik tutuma göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Biricik (2011), üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmalarında algılanan anne baba tutumu ile uyum düzeyi arasındaki ilişki inceleyen araştırmasında, anne babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin uyum düzeylerinin otoriter olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Lamborn ve ark. (1991), ergenler ile yaptığı çalışmasında ailelerini demokratik olarak gören ergenlerin psikososyal başarı ölçeğinden yüksek puan alırken psikolojik ve davranışsal yetersizlik ölçeğinden düşük puan aldıklarını

bulmuştur. Anne babalarını ihmalkâr olarak gören ergenlerin ise psikososyal başarı ölçęğinden düşük puan, psikolojik ve davranışsal yetersizlik ölçęğinden yüksek puan aldıkları bulunmuştur.

Milevsky ve ark. (2006), 272 ergenle yaptığı çalışmada anne baba tutumunun depresyonla ve özsaygı ile ilişkisini incelemiştir. İzin verici olan annelerin otoriter anne tutumuyla yetişenlerde depresyon az seviyede öz saygı ise yüksek seviyede görölmüştür.

Kuzgun (1973), yaptığı araştırmada bireyin kendini gerçekleştirme düzeyi ile anne baba tutumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucunda otoriter anne baba tutumu kendini gerçekleştirmeye olumsuz etki ederken, demokratik anne baba tutumunun kendini gerçekleştirme üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu bulmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örneklemini, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin istatistiksel analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma “tarama modeli” olarak tasarlanmıştır. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez” (Karasar, 2009).

3.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemini

Araştırmanın evrenini, İstanbul ili Kâğıthane ve Sarıyer ilçesinde ikamet eden, ortaokul ikinci kademe 5, 6 ve 7. sınıflarda devam eden çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, rastlantısal yöntemle seçilen yaşları 10 ile 13 arasında bulunan 54’ü kız, 46’sı erkek olmak üzere toplam 100 çocuktan oluşmaktadır.. Katılımcıların demografik özelliklerine ait bilgiler Tablo 4.1 de verilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Örneklemin demografik verilerini elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından düzenlenen 10 sorudan oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır (bkz. Ek- 1).

3.3.2 Çocuklar İçin Empati Ölçeği

Bryant tarafından 1982’de geliştirilen Çocuk ve Ergenler İçin Empati Ölçeği, Mehrabian ve Epstein’in 1972 yılında geliştirdikleri yetişkinler için empati ölçeğinden uyarlanmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmaları 2003 yılında Yılmaz tarafından yapılmıştır. Bryant tarafından geliştirilen ölçek 22 maddeden

oluşmakta iken Türkçeye uyarlama çalışmaları yapılırken 20 maddeye indirilmiştir (Akt. Özbaş, 2010). (bkz. Ek- 2).

Çocuklar ölçek maddelerine kendileri için ifade ettiği anlama göre evet ya da hayır şeklinde tepki vermektedir. Her “evet” cevabı için “1” puan, “hayır” cevabı için ise “0” puan verilir ve yüksek puan yüksek empatiyi ifade eder. Ancak ölçekte olumsuz maddeler vardır. Bu olumsuz maddeler ters puanlanır. Olumsuz maddelere “hayır” cevabını veren “1” puan alınırken “evet” cevabını veren “0” puan alır. Ölçekte ters puanlanan maddeler ise 2,3,8,13,14,15,16,18,19,20. maddelerdir.

Çocuklar için Empati Ölçeği Türkiye’de yapılan geçerlilik çalışmasında 89 dördüncü sınıf öğrencisine iki hafta ara ile iki kez uygulanmış ve güvenilirlik katsayısı $r=.69$ olarak bulunmuştur. 237 dördüncü sınıf öğrencisine uygulanan Çocuklar için Empati Ölçeğinin iç tutarlılık (cronbach alpha) katsayısı ise .70 olarak bulunmuştur

Geçerlilik çalışmalarında ayrıca ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek için faktör analizi uygulanmış sonuçlarına göre maddelerin faktör yüklerinin büyük ölçüde birinci faktörde yoğunlaştığı anlaşılmıştır. 10. maddenin faktör yükü. 245 sınırının altında olduğundan (.156), 7. madde ise birinci faktörde -.150 faktör yüküne sahip olduğundan ölçekten çıkarılmıştır. Bu biçimiyle ölçek, 20 maddeden oluşmuştur (Yılmaz, 2003).

3.3.3. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

Araştırmada Kuzgun tarafından 1972 yılında geliştirilmiş ve Eldeleklioğlu tarafından 1993 revize edilen anne baba tutum envanteri kullanılmıştır. Envanterin Demokratik Ana-Baba Tutumu, Otoriter Ana-Baba Tutumu ve Koruyucu-İstekçi Ana-Baba Tutumu olmak üzere üç ana alt boyutu bulunmaktadır (Akt. Aktaş 2011). (bkz. Ek- 3).

Ölçek, “hiç uygun değil”, “ pek uygun değil”, “biraz uygun”, “uygun” “çok uygun” ifadelerini içeren beş basamaklı likert tipi cevap anahtarı ile derecelenmektedir. Bireyden en yakın ifadedeki dereceyi seçerek algıladıkları

ebeveyn tutumunu işaretlemesi beklenir. Katılımcıların her maddeyi okuyup anne babaları için en uygun ifadeyi işaretlemeleri istenmiştir.

Demokratik anne baba tutumunu 1., 2., 6., 7., 13., 14., 15., 20., 21., 22., 29., 30., 36., 37., 39. maddeler, Otoriter anne baba tutumunu, 3., 5., 8., 12., 16., 23., 31., 35., 38., 40. maddeler, Koruyucu-İstekçi Ana Baba Tutumunu 4., 9., 10., 11., 17., 18., 19., 24., 25., 26., 27,28, 32, 33, 34. maddeler ölçmektedir.

ABTÖ'nin demokratik ve koruyucu-istekçi tutum alt ölçeklerinden alınabilecek en yüksek puan 75, en düşük puan ise 15'dir. Otoriter tutum alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 50, en düşük puan ise 10'dur.

Aracın güvenilirliği, ölçeğin 54 kişilik bir öğrenci grubuna on beş gün ara ile iki kez uygulanması ve elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayılarının hesaplanması ile saptanmıştır. Buna göre, test-tekrar test korelasyon katsayıları; demokratik tutum boyutu için 0.92, otoriter tutum boyutu için 0.79 ve koruyucu istekçi tutum boyutu için 0.75 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa formülüyle hesaplanmış ve korelasyon katsayıları demokratik alt ölçek için 0.89, koruyucu-istekçi alt ölçek için 0.82 ve otoriter alt ölçek için 0.78 olarak bulunmuştur.

Bu araştırmada ise ABTÖ'nin alt ölçeklerinden Demokratik tutum alt ölçeğinin genel güvenilirliği $\alpha=0.872$ olarak yüksek derecede güvenilir, Koruyucu tutum alt ölçeğinin genel güvenilirliği $\alpha=0.760$ olarak oldukça güvenilir, Otoriter tutum alt ölçeğinin genel güvenilirliği $\alpha=0.733$ olarak oldukça güvenilir bulunmuştur.

3.3.4. Saldırganlık Ölçeği

Öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin ölçülmesinde Sears tarafından geliştirilen ve Sevda Uluğtekin tarafından 1976 yılında Türkçe'ye çevrilen Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır (Akt. Bayrak, 2011) (bkz. Ek- 4).

Ölçek, 47 saldırganlıkla ilgili ve 19 tampon madde olmak üzere toplam 66 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki tampon maddeler, saldırganlıkla ilgili maddelerin art arda gelerek duyguların aşırı derecede birikimine neden olmasına engel olabilmek için kullanılmıştır. Ölçeğin saldırganlığın değişik boyutlarını ölçmeyi amaçlayan 5

alt ölçeği bulunmaktadır. Bunlar; “Saldırganlık Bunalımı”, “Yansıtılmış Saldırganlık”, “Kendine Dönük Saldırganlık”, “Prososyal Saldırganlık” ve “Antisosyal Saldırganlık”tır. Bu alt ölçekler ve madde numaraları aşağıda verilmiştir.

“Saldırganlık Bunalımı”, saldırganlıktan rahatsız olma ve korkma duygularını ölçmektedir. Saldırganlık bunalımı alt ölçeği 12 maddeden oluşmaktadır (1.,2.,5.,7.,11.,15.,18.,21.,25.,29.,32. ve 37. sorular).

“Yansıtılmış Saldırganlık”, saldırganlığı kişinin kendisi dışındaki kaynaklara yöneltme eğilimini ölçmektedir. Alt ölçek 13 maddeden oluşmaktadır (6.,8.,12.,14.,16.,19.,22.,26.,27.,34.,38.,41. ve 43.sorular).

“Kendine Dönük Saldırganlık”, kendine zarar verme ya da cezalandırmayı içermektedir. Ölçek 5 maddeden oluşmaktadır (9.,24.,30.,35. ve 39.sorular).

“Prososyal Saldırganlık” toplumdaki saldırganlığı ölçmektedir ve 8 madde bulunmaktadır (4.,10.,13.,17.,28.,31.,44. ve 46.sorular).

“Antisosyal Saldırganlık” ise toplumsal yönden kabul edilmeyen saldırganlık davranışlarını ölçmeyi amaçlamıştır ve ölçek 9 maddeden oluşmaktadır (3.,20.,23.,33.,36.,40.,42.,45. ve 47.sorular).

Saldırganlık ölçeği, sorulara “aynen böyle düşünüyorum”dan, “hiç böyle düşünmüyorum” seçeneğine değişen cevap verilen, her sorudan en yüksek 5, en düşük 1 puan alınabilen beş aralıklı likert tipi bir ölçektir. Değerlendirmede 4.,10.,14.,16.,18.,19.,21.,22.,24.,25.,26.,30.,32.,36.,38.,41.,42.,44.,45.,47.,48.,52.,53., 57.,58.,60.,65.,66.sorular tersinden puanlanmıştır.

Belirlenen puan, ölçekten alınabilecek maksimum puana yakınsa, kişinin o saldırganlık türüne eğilimi daha fazla, ancak belirlenen puan, alınabilecek minimum puana yakınsa kişinin o saldırganlık türüne eğilimi daha az sonucuna varılmaktadır.

Toplam saldırganlık puanı elde etmek için ise, toplam alınan puan verilerin ortalamasından yüksek ise saldırganlık eğilimi yüksek sonucuna varılmaktadır.

Sears (93) güvenilirlik çalışması için Pearson Korelasyon katsayısı ile saldırganlık bunalımı için $r=.61$, yansıtılmış saldırganlık için $r=.61$, prososyal

saldırganlık için $r=.63$, antisosyal saldırganlık için $r=.64$ ve kendine dönük saldırganlık için $r=.15$ olarak güvenilirlik katsayılarını bulmuştur.

Ölçeği Türkçeye çeviren Uluğtekin(100) güvenilirlik çalışmasında Kuder Richardson No 21 formülünü kullanmıştır. Uluğtekin ise güvenilirlik katsayılarını saldırganlık bunalımı için $r=.64$, yansıtılmış saldırganlık için $r=.70$, prososyal saldırganlık için $r=.68$, antisosyal saldırganlık için $r=.44$ ve kendine dönük saldırganlık için $r=.48$ olarak bulmuştur.

Bu çalışmada çocuklara uygulanan saldırganlık ölçeğinin genel güvenilirliği $\alpha=0.805$ olarak yüksek derecede güvenilir bulunmuştur.

Cronbach's Alpha Katsayısının değerlendirilmesinde kullanılan değerlendirme kriteri (Özdamar, 2004);

$0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama araçlarının hazırlanmasından sonra, Kağıthane ve Sarıyer ilçelerinde ikamet eden çocuklar ile yüz yüze yapılmıştır. Araştırmanın birinci aşamasında çocuklar, Kişisel Bilgi Formu, ikinci aşamasında Çocuklar İçin Empati Ölçeği, üçüncü aşamasında ise Anne baba tutum ölçeği, dördüncü aşamasında ise Saldırganlık ölçeğini doldurmuşlardır. Veriler Şubat 2015- Nisan 2015 tarihleri arasında toplanmış ve her bir çocuğun veri toplama araçlarını yaklaşık 20-25 dakika arasında tamamladıkları gözlenmiştir.

3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır.

Saldırganlık ve empati ölçeği ile anne baba tutum envanterinin alt ölçekleri normal dağılmaktadır. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı Bağımsız Örneklem t Testi kullanılmıştır. Ayrıca örneklem sayısı 30'dan küçük örneklerde; niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki Wallis H-Testi farkı Mann Whitney-U testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Kruskal kullanılmıştır.

Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkiyi Spearman korelasyon ile test edilmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkileri aşağıdaki kriterlere göre değerlendirilmiştir (Kalaycı, 2006)

<i>r</i>	İlişki
0,00-0,25	Çok Zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok Yüksek

Elde edilen bulgular %95 güven aralığında değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma doğrultusunda örneklem grubundan toplanan verilerin çözümlenmesiyle elde edilen sonuçların tabloları, yorumları ile birlikte sunulmuştur. Örneklem grubuna uygulanan “Kişisel Bilgi Formu” ile elde edilen veriler grubun genel özellikleri frekans ve yüzde dağılımları şeklinde tablolaştırılmıştır.

**Tablo 4.1:Araştırmaya Katılan Çocukların Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı
(n=100)**

		<i>F</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Erkek	46	46.0
	Kız	54	54.0
Yaş	11 Yaş ve ↓	43	43.0
	12 Yaş	25	25.0
	13 Yaş	32	32.0
Okul	Zişan Alkoç Ortaokulu	82	82.0
	Hasan Ali Yücek Ortaokulu	6	6.0
	Ali Yakın Ortaokulu	4	4.0
	Cumhuriyet Ortaokulu	8	8.0
Sınıf	Beşinci Sınıf	41	41.0
	Altıncı Sınıf	34	34.0
	Yedinci Sınıf	25	25.0
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	11	11.0
	İki Kardeşler	49	49.0
	Üç Kardeşler	30	30.0
	Dört Kardeşler ve ↑	10	10.0
Doğum Sırası	Birinci Çocuk	48	48.0
	İkinci Çocuk	34	34.0
	Üçüncü Çocuk ve ↑	18	18.0

Anne/Baba Birlikteliği	Evliler	92	92.0
	Boşandılar	5	5.0
	Boşanmadılar-Ayrı Yaşıyorlar	3	3.0
Annelerin Eğitim Düzeyi	Okur Yazar ve ↓	16	16.0
	İlkokul Mezunu	57	57.0
	Lise Mezunu	14	14.0
	Üniversite Mezunu	13	13.0
Annelerin Çalışma Durumu	Ev Hanımı	67	67.0
	Serbest Meslek	7	7.0
	Özel Sektör Çalışanı	6	6.0
	İşçi	11	11.0
	Tekstil	9	9.0
Babaların Eğitim Düzeyi	Okur Yazar	12	12.0
	İlkokul Mezunu	48	48.0
	Lise Mezunu	22	22.0
	Üniversite Mezunu	18	18.0
Babaların Çalışma Durumu	Serbest Meslek	39	39.0
	Özel Sektör Çalışanı	16	16.0
	Şoför	12	12.0
	İşçi	15	15.0
	Tekstil	18	18.0
Ailelerin Gelir Düzeyi	Alt	4	4.0
	Orta	91	91.0
	Üst	5	5.0

Araştırma dahilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan 100 çucuğun 54'ünü (%54.0) kızlar ve 46'sını (%46) erkeklerden oluşmaktadır.

Çocukların 43'ü (%43.0) 11 yaş ve altı olduğu, 32'si (%32.0) 13 yaşında olduğu ve 25'i (%25.0) 12 yaşında olduğu görölmüştür.

Çocukların 82'si (%82.0) Zişan Alkoç Ortaokulunda okumakta olduğu, 8'i (%8.0) Cumhuriyet Ortaokulunda okumakta olduğu, 6'sı (%6.0) Hasan Ali Yücel Ortaokulunda okumakta olduğu ve 4'ü (%4.0) Ali Yalkın Ortaokulunda okumakta olduğu görülmüştür.

Çocukların 41'i (%41.0) beşinci sınıfta okumakta olduğu, 34'ü (%34.0) altıncı sınıfta okumakta olduğu ve 25'i (%25.0) yedinci sınıfta okumakta olduğu görülmüştür.

Çocukların 49'u (%49.0) iki kardeş olduğu, 30'u (%30.0) üç kardeş olduğu, 11'i (%11.0) tek çocuk olduğu ve 10'u (%10.0) dört kardeş ve üzeri olduğu görülmüştür.

Çocukların 48'i (%48.0) birinci çocuk olduğu, 34'ü (%34.0) ikinci çocuk olduğu ve 18'i (%18.0) üçüncü çocuk ve ↑ olduğu görülmüştür.

Çocukların 92'sinin (%92.0) annesi baba birlikte, 5'inin (%5.0) annesi babası boşanmış ve 3'ünün (%3.0) annesi babası boşanmamış fakat ayrı yaşamakta olduğu görülmüştür.

Çocukların 57'sinin (%57.0) annesi ilkokul mezunu olduğu, 16'sının (%16.0) annesi okur yazar ve üzeri olduğu, 14'ünün (%14.0) annesi lise mezunu olduğu ve 13'ünün (%13.0) annesi üniversite mezunu olduğu görülmüştür.

Çocukların 67'sinin (%67.0) annesi ev hanımı ev hanımı, 11'inin (%11.0) annesi işçi, 9'unun (%9.0) annesi tekstilde çalışmakta olduğu, 7'sinin (%7.0) annesi serbest meslekte çalışmakta olduğu ve 6'sının (%6.0) annesi özel sektörde çalışmakta olduğu görülmüştür.

Çocukların 48'inin (%48.0) babası ilkokul mezunu olduğu, 22'sinin (%22.0) babası lise mezunu olduğu, 18'inin (%18.0) babası üniversite mezunu olduğu ve 12'sinin (%12.0) babası okur yazar olduğu görülmüştür.

Çocukların 39'unun (%39.0) babası serbest meslekle uğraştığı, 18'inin (%18.0) babası tekstilde çalışmakta olduğu, 16'sının (%16.0) babası özel sektör çalışanı olduğu, 15'inin (%15.0) babası işçi olduğu ve 12'sinin (%12.0) babası şoför olduğu görülmüştür.

Çocukların 91'inin (%91.0) ailesinin gelirinin orta düzeyde olduğu, 5'inin (%5.0) ailesinin gelirinin üst düzeyde olduğu ve 4'ünün (%4.0) ailesinin geliri alt düzeyde olduğu görülmüştür.

Tablo 4.2:Çocukların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

Ölçekler	Ort. ve SD
Saldırganlık Ölçeği	129.46±15.42
Empati Ölçeği	12.28±3.33

Çocukların saldırganlık ölçeğinin ortalaması (129.46±15.42) olduğu saptanmıştır. Grubun saldırganlık ölçeğinin ortalama değerlerine baktığımızda saldırganlık düzeyinin düşük seviyede olduğu görülmüştür. Çocukların empati ölçeğinin ortalaması (12.28±3.33) olduğu saptanmıştır. Grubun empati ölçeğinin ortalama değerlerine baktığımızda empati düzeyinin orta seviyede olduğu görülmüştür.

Tablo 4.3:Çocukların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

Ölçekler	Ort. ve SD
Demokratik Tutum Alt Ölçeği	60.88±10.87
Koruyucu Tutum Alt Ölçeği	44.76±10.10
Otoriter Tutum Alt Ölçeği	22.25±7.55

Çocukların demokratik tutum altölçeğinin ortalaması (60.88±10.87) olduğu saptanmıştır. Çocukların koruyucu tutum alt ölçeğinin ortalaması (44.76±10.10) olduğu saptanmıştır. Çocukların otoriter tutum alt ölçeğinin ortalaması (22.25±7.55) olduğu saptanmıştır. Grubun anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinin ortalama değerlerine baktığımızda anne babalarından algıladığı tutumun demokratik tutum olduğu saptanmıştır.

Bu araştırmanın problemi de olan “çocukların cinsiyetleri ile bireylerin saldırganlık ve empati ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.4: Çocukların Cinsiyetlerine Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem t ”Testi İle Karşılaştırılması

Cinsiyet		N	X	S.S.	t	p
Saldırganlık Ölçeği	Erkek	46	133.41	16.38	2.42	0.017*
	Kız	54	126.09	13.82		
	Toplam	100				
Cinsiyet		N	X	S.S.	t	p
Empati Ölçeği	Erkek	46	11.17	3.37	-3.20	0.002*
	Kız	54	13.22	3.01		
	Toplam	100				

*p<0.05

Tablo 4.4’de görüldüğü gibi; çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Saldırganlık ölçeği puanları açısından erkeklerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$t=2.42$, $p=.017$]. Erkeklerin kızlara oranla saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Empati ölçeği puanları açısından kızların lehine anlamlı bir fark vardır [$t=-3.20$, $p=.002$]. Kızların erkeklere oranla empati düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu araştırmada “çocukların cinsiyetleri ile çocukların anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.5: Çocukların Cinsiyetlerine Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem t” Testi İle Karşılaştırılması

Cinsiyet		N	X	S.S.	t	p
Demokratik Tutum Ölçeği	Erkek	46	58.06	12.29	-2.38	0.019*
	Kız	54	63.27	8.94		
	Toplam	100				
Cinsiyet		N	X	S.S.	t	p
Koruyucu Tutum Ölçeği	Erkek	46	46.60	10.61	1.70	0.091
	Kız	54	43.18	9.45		
	Toplam	100				
Cinsiyet		N	X	S.S.	t	p
Otoriter Tutum Ölçeği	Erkek	46	24.45	8.43	2.72	0.008*
	Kız	54	20.37	6.18		
	Toplam	100				

* $p<0.05$

Tablo 4.5’de görüldüğü gibi; çocukların demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$). Demokratik tutum alt ölçeği puanları açısından kızların lehine anlamlı bir fark vardır [$t = -2.38$, $p = .019$]. Kızların erkeklere oranla anne babalarından algıladıkları demokratik tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çocukların koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Çocukların otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$). Otoriter tutum alt ölçeği puanları açısından erkeklerin aleyhine anlamlı bir fark vardır [$t = 2.72$, $p = .008$]. Erkeklerin kızlara oranla anne babalarından algıladıkları otoriter tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu araştırmada “çocukların yaşları ile bireylerin saldırganlık ve empati ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.6: Çocukların Yaşlarına Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

	Yaş	N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Saldırganlık Ölçeği	11 yaş ve ↓	43	43.27				
	12 yaş	25	53.52	2	5.00	0.082	-
	13 yaş	32	57.86				
	Toplam	100					
	Yaş	N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Empati Ölçeği	11 yaş ve ↓	43	53.17				
	12 yaş	25	50.52	2	.870	0.647	-
	13 yaş	32	46.89				
	Toplam	100					

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi; çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre saldırganlık ölçeği puanı bireylerin kaç yaşında olduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre empati ölçeği puanı bireylerin kaç yaşında olduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmada “çocukların yaşları ile çocukların anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.7: Çocukların Yaşlarına Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

	Yaş	N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Demokratik Tutum Ölçeği	11 yaş ve ↓	43	62.14				
	12 yaş	25	44.32	2	12.53	0.002*	1
	13 yaş	32	39.69				
	Toplam	100					
	Yaş	N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Koruyucu Tutum Ölçeği	11 yaş ve ↓	43	45.98				
	12 yaş	25	50.80	2	2.35	0.309	-
	13 yaş	32	56.34				
	Toplam	100					
	Yaş	N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Otoriter Tutum Ölçeği	11 yaş ve ↓	43	40.26				
	12 yaş	25	53.60	2	10.57	0.005*	3
	13 yaş	32	61.84				
	Toplam	100					

*p<0.05

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi; çocukların yaşları arasında demokratik tutum alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$K^2 = 12.53$, $p = .002$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Demokratik tutum alt ölçeği puanları açısından 11 yaş ve üzeri olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır. 11 yaş ve altı olan çocukların diğer çocuklara oranla anne babalarından algıladıkları demokratik tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çocukların koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre koruyucu tutum alt ölçeği puanı çocukların kaç yaşında olduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların yaşları arasında otoriter tutum alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$K^2 = 10.57$, $p = .005$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Otoriter tutum alt ölçeği puanları açısından 13 yaşında olan çocukların aleyhine anlamlı bir fark vardır. 13 yaşında olan çocukların diğer çocuklara oranla anne babalarından algıladıkları otoriter tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu araştırmada “çocukların kaçınıcı sınıfta okudukları ile çocukların saldırganlık ve empati ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.8: Çocukların Kaçınıcı Sınıfta Okuduklarına Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Sınıf		N	S.O.	sd	X²	p	Anlamlı fark
Saldırganlık Ölçeği	Beşinci sınıf	41	46.13	2	1.92	0.382	-
	Altıncı sınıf	34	51.62				
	Yedinci sınıf	25	56.14				
	Toplam	100					
Sınıf		N	S.O.	sd	X²	p	Anlamlı fark
Empati Ölçeği	Beşinci sınıf	41	54.90	2	2.42	.297	-
	Altıncı sınıf	34	44.54				
	Yedinci sınıf	25	51.38				
	Toplam	100					

Tablo 4.8’de görüldüğü gibi; çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sınıf değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre saldırganlık ölçeği puanı çocukların kaçınıcı sınıfta okuduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sınıf değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre empati ölçeği puanı çocukların kaçınıcı sınıfta okuduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmada “çocukların kaçınıcı sınıfta okudukları ile çocukların anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.9: Çocukların Kaçınıcı Sınıfta Okuduklarına Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Sınıf		N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Demokratik Tutum Ölçeği	Beşinci Sınıf	41	58.23	2	9.81	0.007*	1-2
	Altıncı Sınıf	34	52.26				
	Yedinci Sınıf	25	35.42				
	Toplam	100					
Sınıf		N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Koruyucu Tutum Ölçeği	Beşinci Sınıf	41	46.39	2	1.41	0.492	-
	Altıncı Sınıf	34	53.84				
	Yedinci Sınıf	25	52.70				
	Toplam	100					
Sınıf		N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Otoriter Tutum Ölçeği	Beşinci Sınıf	41	42.24	2	6.79	0.034	3
	Altıncı Sınıf	34	52.78				
	Yedinci Sınıf	25	60.94				
	Toplam	100					

* $p<0.05$

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi; çocukların kaçınıcı sınıfta okudukları arasında demokratik tutum alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$K^2 = 9.81$, $p = 0.007$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Demokratik tutum alt ölçeği puanları açısından yedinci sınıfta okumakta olan çocukların aleyhine anlamlı bir fark vardır. Yedinci sınıfta okumakta olan çocukların diğer çocuklara oranla anne babalarından algıladıkları demokratik tutum düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır.

Çocukların koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının sınıf değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$). Buna göre koruyucu tutum alt ölçeği puanı bireylerin kaçınıcı sınıfta okuduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların kaçınıcı sınıfta okuduklarına arasında otoriter tutum alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$K^2 = 6.79$, $p = 0.034$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Otoriter tutum alt ölçeği puanları açısından yedinci sınıfta okumakta olan çocukların aleyhine anlamlı bir fark vardır. Yedinci sınıfta okumakta olan bireylerin diğer çocuklara oranla anne babalarından algıladıkları otoriter tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu araştırmada “çocukların kaç kardeş oldukları ile çocukların saldırganlık ve empati ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.10: Çocukların Kaç Kardeş Oldukları Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

		Kardeş	N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Saldırganlık Ölçeği	Tek Çocuk		11	51.73				
	İki Kardeşler		49	52.12				
	Üç Kardeşler		30	50.58	3	1.25	.739	-
	Dört Kardeşler		10	40.95				
	Ve ↑							
	Toplam		100					
		Kardeş	N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Empati Ölçeği	Tek Çocuk		11	49.50				
	İki Kardeşler		49	49.21				
	Üç Kardeşler		30	57.42	3	3.97	.264	-
	Dört Kardeşler		10	37.15				
	Ve ↑							
	Toplam		100					

Tablo 4.10’da görüldüğü gibi; çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının kardeş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre saldırganlık ölçeği puanı çocukların kaç kardeş olduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının kardeş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre empati ölçeği puanı çocukların kaç kardeş olduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmada ‘‘çocukların kaç kardeş oldukları ile çocukların anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?’’ sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.11: Çocukların Kaç Kardeş Oldukları Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından ‘‘Kruskal Wallis H’’ Testi İle Karşılaştırılması

	Kardeş	N	S.O.	sd	X²	p	Anlamlı fark
Demokratik Tutum Ölçeği	Tek Çocuk	11	60.45				
	İki Kardeşler	49	50.64				
	Üç Kardeşler	30	47.92	3	1.71	0.633	-
	Dört Kardeşler	10	46.60				
	Ve ↑						
	Toplam	100					
	Kardeş	N	S.O.	sd	X²	p	Anlamlı fark
Koruyucu Tutum Ölçeği	Tek Çocuk	11	65.00				
	İki Kardeşler	49	56.61				
	Üç Kardeşler	30	31.98	3	18.28	0.000*	1-2
	Dört Kardeşler	10	40.15				
	Ve ↑						
	Toplam	100					
	Kardeş	N	S.O.	sd	X²	p	Anlamlı fark
Otoriter Tutum Ölçeği	Tek Çocuk	11	51.50				
	İki Kardeşler	49	54.07				
	Üç Kardeşler	30	43.33	3	2.69	0.441	-
	Dört Kardeşler	10	53.40				
	Ve ↑						
	Toplam	100					

*p<0.05

Tablo 4.11’de görüldüğü gibi; çocukların demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının kardeş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre demokratik tutum alt ölçeği puanı çocukların kaç kardeş olduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların kaç kardeş olduklarına arasında koruyucu tutum alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$K^2 = 18.28$, $p=.000$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Koruyucu tutum alt ölçeği puanları açısından tek çocuk olan ile iki kardeş olan bireylerin lehine anlamlı bir fark vardır. Tek çocuk olan ile iki kardeş olan çocukların diğer çocuklara oranla anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çocukların otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının kardeş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre koruyucu tutum alt ölçeği puanı bireylerin kaç kardeş olduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmada “çocukların kaçınıcı çocuk oldukları ile bireylerin saldırganlık ve empati ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.12: Çocukların Kaçınıcı Çocuk Oldukları Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Doğum Sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>sd</i>	X^2	<i>p</i>	<i>Anlamlı fark</i>
Saldırganlık Ölçeği	Birinci Çocuk	48	52.63	2	2.50	.287	-
	İkinci Çocuk	34	44.40				
	Üçüncü Çocuk	18	56.36				
	Toplam	100					
Doğum Sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>sd</i>	X^2	<i>p</i>	<i>Anlamlı fark</i>
Empati Ölçeği	Birinci Çocuk	48	53.31	2	.996	.608	-
	İkinci Çocuk	34	46.90				
	Üçüncü Çocuk	18	49.81				
	Toplam	100					

Tablo 4.12’de görüldüğü gibi; çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının doğum sırası değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre saldırganlık ölçeği puanı çocukların kaçınıcı çocuk olduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının doğum sırası değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre empati ölçeği puanı çocukların kaçınıcı çocuk olduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmada “çocukların kaçınıcı çocuk oldukları ile bireylerin anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.13: Çocukların Kaçını Çocuk Oldukları Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Doğum Sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>sd</i>	X^2	<i>p</i>	<i>Anlamlı fark</i>
Demokratik Tutum Ölçeği	Birinci Çocuk	48	52.27				
	İkinci Çocuk	34	48.85				
	Üçüncü Çocuk	18	48.89	2	.345	.842	-
	Toplam	100					
Doğum Sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>sd</i>	X^2	<i>p</i>	<i>Anlamlı fark</i>
Koruyucu Tutum Ölçeği	Birinci Çocuk	48	58.28				
	İkinci Çocuk	34	47.99	2			
	Üçüncü Çocuk	18	34.50		9.19	.010*	1
	Toplam	100					
Doğum Sırası		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>sd</i>	X^2	<i>p</i>	<i>Anlamlı fark</i>
Otoriter Tutum Ölçeği	Birinci Çocuk	48	54.88				
	İkinci Çocuk	34	49.34	2			
	Üçüncü Çocuk	18	41.03		3.07	.215	-
	Toplam	100					

* $p < 0.05$

Tablo 4.13’de görüldüğü gibi; çocukların demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının doğum sırası değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$). Buna göre demokratik tutum alt ölçeği puanı çocukların kaçını çocuk olduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların kaçını çocuk olduklarına arasında koruyucu tutum alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$K^2 = 9.19$, $p = .010$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Koruyucu tutum alt ölçeği puanları açısından birinci çocuk olan çocukların lehine anlamlı bir fark vardır. Birinci çocuk

olan çocukların diğer bireylere oranla anne babalarından algıladıkları koruyucu tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çocukların otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının doğum sırası değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre koruyucu tutum alt ölçeği puanı çocukların kaçınıcı çocuk olduklarına göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmanın da problemlerinden olan “bireylerin annelerinin eğitim düzeyleri ile bireylerin saldırganlık ve empati ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.14: Çocukların Annelerinin Eğitim Düzeyleri Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim Düzeyi		N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Saldırganlık Ölçeği	Okur Yazar ve ↓	16	62.06	3	4.53	.210	-
	İlkokul Mezunu	57	45.69				
	Lise Mezunu	14	55.21				
	Üniversite Mezunu	13	52.27				
	Toplam	100					
Eğitim Düzeyi		N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Empati Ölçeği	Okur Yazarve ↓	16	39.97	3	4.75	.190	-
	İlkokul Mezunu	57	54.13				
	Lise Mezunu	14	42.18				
	Üniversite Mezunu	13	56.50				
	Toplam	100					

Tablo 4.14’de görüldüğü gibi; çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre saldırganlık ölçeği puanı çocukların annelerinin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre empati ölçeği puanı çocukların annelerinin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmada “çocukların annelerinin eğitim düzeyleri ile çocukların anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.15: Çocukların Annelerinin Eğitim Düzeyleri Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim Düzeyi		N	S.O.	sd	X ²	P	Anlamlı fark
Demokratik Tutum Ölçeği	Okur Yazar ve ↓	16	31.41				
	İlkokul Mezunu	57	43.25				
	Lise Mezunu	14	47.14	3	11.15	.011*	3
	Üniversite Mezunu	13	65.54				
	Toplam	100					
Eğitim Düzeyi		N	S.O.	sd	X ²	P	Anlamlı fark
Koruyucu Tutum Ölçeği	Okur Yazar ve ↓	16	45.56				
	İlkokul Mezunu	57	48.73				
	Lise Mezunu	14	54.43	3	2.36	.500	-
	Üniversite Mezunu	13	60.12				
	Toplam	100					
Eğitim Düzeyi		N	S.O.	sd	X ²	P	Anlamlı fark
Otoriter Tutum Ölçeği	Okur Yazar ve ↓	16	57.34				
	İlkokul Mezunu	57	46.60				
	Lise Mezunu	14	55.68	3	2.52	.470	-
	Üniversite Mezunu	13	53.62				
	Toplam	100					

* $p<0.05$

Tablo 4.15’de görüldüğü gibi; çocukların annelerinin eğitim düzeyleri arasında demokratik tutum alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$K^2 = 11.15$, $p = .011$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere

tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Demokratik tutum alt ölçeği puanları açısından annesi üniversite mezunu olan çocukların lehine anlamlı bir fark vardır. Annesi üniversite mezunu olan çocukların diğer çocuklara oranla anne babalarından algıladıkları demokratik tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çocukların koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre koruyucu tutum alt ölçeği puanı çocukların annelerinin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre koruyucu tutum alt ölçeği puanı bireylerin annelerinin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmada “bireylerin annelerinin çalışma durumları ile bireylerin saldırganlık ve empati ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.16: Çocukların Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem t” Testi İle Karşılaştırılması

Çalışma Durumu		N	X	S.S.	t	p
Saldırganlık Ölçeği	Çalışmıyor	67	128.35	14.98	-1.01	.311
	Çalışıyor	33	131.69	16.28		
	Toplam	100				
Çalışma Durumu		N	X	S.S.	t	p
Empati Ölçeği	Çalışmıyor	67	12.05	3.30	-.942	.349
	Çalışıyor	33	12.72	3.38		
	Toplam	100				

Tablo 4.16’da görüldüğü gibi; çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının annelerin çalışma durumu açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının annelerin çalışma durumu açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Bu araştırmada dördüncü olarak “bireylerin annelerinin çalışma durumları ile bireylerin anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.17: Çocukların Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Bağımsız Örneklem t” Testi İle Karşılaştırılması

Çalışma durumu		N	X.	S.S.	t	p
Demokratik tutum ölçeği	Çalışmıyor	67	60.01	12.07	-1.31	.193
	Çalışıyor	33	62.63	7.76		
	Toplam	100				
Çalışma durumu		N	X	S.S.	t	p
Koruyucu tutum ölçeği	Çalışmıyor	67	45.38	9.37	.885	.378
	Çalışıyor	33	43.48	11.49		
	Toplam	100				
Çalışma durumu		N	X	S.S.	t	p
Otoriter tutum ölçeği	Çalışmıyor	67	22.62	7.46	.709	.480
	Çalışıyor	33	21.48	7.78		
	Toplam	100				

Tablo 4.17’de görüldüğü gibi; çocukların demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının annelerin çalışma durumu açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Çocukların koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının annelerin çalışma durumu açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Çocukların otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının annelerin çalışma durumu açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem t-testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Bu araştırmanın da problemi olan “çocukların babalarının eğitim düzeyleri ile bireylerin saldırganlık ve empati ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.18: Çocukların Babalarının Eğitim Düzeyleri Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim düzeyi		N	S.O.	sd	X ²	P	Anlamlı fark
Saldırganlık Ölçeği	Okur Yazar	12	48.33				
	İlkokul Mezunu	48	47.22				
	Lise Mezunu	22	60.61	3	3.45	.326	-
	Üniversite Mezunu	18	48.33				
	Toplam	100					
Eğitim Düzeyi		N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Empati Ölçeği	Okur Yazar	12	45.96				
	İlkokul Mezunu	48	54.18				
	Lise Mezunu	22	44.86	3	1.91	.590	-
	Üniversite Mezunu	18	50.61				
	Toplam	100					

Tablo 4.18’de görüldüğü gibi; çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre

saldırganlık ölçeği puanı çocukların babalarının eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre empati ölçeği puanı çocukların babalarının eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmada “bireylerin babalarının eğitim düzeyleri ile bireylerin anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.19:Çocukların Babalarının Eğitim Düzeyleri Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Eğitim Düzeyi		N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Demokratik Tutum Ölçeği	Okur Yazar	12	44.29	3	2.96	.397	-
	İlkokul Mezunu	48	54.29				
	Lise Mezunu	22	43.18				
	Üniversite Mezunu	18	53.47				
	Toplam	100					
Eğitim Düzeyi		N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Koruyucu Tutum Ölçeği	Okur Yazar	12	36.50	3	5.79	.122	-
	İlkokul Mezunu	48	48.43				
	Lise Mezunu	22	53.91				
	Üniversite Mezunu	18	61.19				
	Toplam	100					
Eğitim Düzeyi		N	S.O.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
Otoriter Tutum Ölçeği	Okur Yazar	12	46.96	3	2.87	.411	-
	İlkokul Mezunu	48	46.39				
	Lise Mezunu	22	56.07				
	Üniversite Mezunu	18	57.03				
	Toplam	100					

Tablo 4.19’da görüldüğü gibi; çocukların demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre demokratik tutum alt ölçeği puanı çocukların babalarının eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre koruyucu tutum alt ölçeği puanı bireylerin babalarının eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının eğitim değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre koruyucu tutum alt ölçeği puanı çocukların babalarının eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmada “çocukların babalarının meslekleri ile bireylerin saldırganlık ve empati ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.20:Çocukların Babalarının Mesleklerine Göre Grupların Saldırganlık ve Empati Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Meslek		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>sd</i>	X^2	<i>p</i>	<i>Anlamlı fark</i>
Saldırganlık ölçeği	Serbest meslek	39	52.91	4	4.44	.349	-
	Özel sektör çalışanı	16	44.63				
	Şoför	12	48.17				
	İşçi	15	61.57				
	Tekstil	18	42.83				
	Toplam	100					
Meslek		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>sd</i>	X^2	<i>p</i>	<i>Anlamlı fark</i>
Empati ölçeği	Serbest meslek	39	46.77	4	6.13	.189	-
	Özel sektör çalışanı	16	59.84				
	Şoför	12	52.63				
	İşçi	15	39.00				
	Tekstil	18	58.44				
	Toplam	100					

Tablo 4.20’de görüldüğü gibi; çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının meslek değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre saldırganlık ölçeği puanı çocukların babalarının mesleklerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının meslek değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre empati ölçeği puanı bireylerin babalarının mesleklerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmada “çocukların babalarının meslekleri ile bireylerin anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.21: Çocukların Babalarının Mesleklerine Göre Grupların Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından “Kruskal Wallis H” Testi İle Karşılaştırılması

Meslek		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>df</i>	X^2	<i>p</i>	<i>Anlamli fark</i>
Demokratik Tutum Ölçeği	Serbest Meslek	39	48.05				
	Özel Sektör	16	62.72				
	Çalışanı	12	48.29	4			
	Şoför	15	38.63		6.43	.169	-
	İşçi	18	56.31				
	Tekstil						
Toplam		100					
Meslek		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>sd</i>	X^2	<i>p</i>	<i>Anlamli fark</i>
Koruyucu Tutum Ölçeği	Serbest Meslek	39	49.29				
	Özel Sektör	16	58.63				
	Çalışanı	12	53.04	4			
	Şoför	15	52.53		12.59	.053	-
	İşçi	18	33.61				
	Tekstil						
Toplam		100					
Meslek		<i>N</i>	<i>S.O.</i>	<i>sd</i>	X^2	<i>p</i>	<i>Anlamli fark</i>
Otoriter Tutum Ölçeği	Serbest Meslek	39	52.27				
	Özel Sektör	16	55.69				
	Çalışanı	12	53.25	4			
	Şoför	15	54.37		4.94	.293	-
	İşçi	18	37.00				
	Tekstil						
Toplam		100					

Tablo 4.21’de görüldüğü gibi; çocukların demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının meslek değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Buna göre demokratik tutum alt ölçeği puanı çocukların babalarının mesleklerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının meslek değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre koruyucu tutum alt ölçeği puanı çocukların babalarının mesleklerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının meslek değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Buna göre koruyucu tutum alt ölçeği puanı çocukların babalarının mesleklerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Bu araştırmanın da problemi olan olarak “çocukların empati ölçeğinden aldıkları puanlar ile çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.22. Çocukların Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Saldırganlık Ölçeğinden Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Empati Ölçeği
Saldırganlık Ölçeği	r	-.475
	p	.000*

*** $p<0.05$**

Tablo 4.22’de görüldüğü gibi; çocukların empati ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak zayıf seviyede negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan arttıkça empati ölçeğinden alınan puan da düşmektedir.

Bu araştırmanın da problemi olan “çocukların empati ölçeğinden aldıkları puanlar ile çocukların anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.23. Çocukların Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Empati Ölçeği
Demokratik Tutum Alt Ölçeği	r	.393
	p	.000*
Koruyucu Tutum Alt Ölçeği	r	-.058
	p	.564
Otoriter Tutum Alt Ölçeği	r	-.355
	p	.000*

* $p < 0.05$

Tablo 4.23’de görüldüğü gibi; çocukların demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile empati ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). Çocukların demokratik tutum ölçeğinden alınan puan arttıkça empati ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.

Çocukların koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile empati ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Çocukların otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile empati ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak düşük seviyede negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$). Çocukların otoriter tutum ölçeğinden alınan puan arttıkça empati ölçeğinden alınan puan da düşmektedir.

Bu araştırmada ‘‘çocukların saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanlar ile çocukların anne baba tutum envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?’’ sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.24. Çocukların Saldırganlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Anne Baba Tutum Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Saldırganlık Ölçeği
Demokratik Tutum Alt Ölçeği	r	-.500
	p	.000*
Koruyucu Tutum Alt Ölçeği	r	.191
	p	.051
Otoriter Tutum Alt Ölçeği	r	.543
	p	.000*

* $p<0.05$

Tablo 4.24’de görüldüğü gibi; çocukların demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak orta seviyede negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Çocukların demokratik tutum ölçeğinden alınan puan arttıkça saldırganlık ölçeğinden alınan puan da düşmektedir.

Çocukların koruyucu tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Çocukların otoriter tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinin puanları arasında istatistiksel olarak orta seviyede pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Çocukların otoriter tutum ölçeğinden alınan puan arttıkça saldırganlık ölçeğinden alınan puan da artmaktadır.

Bulgular, araştırmanın problemleri çerçevesinde özetlenirse:

Grubun empati düzeyinin orta seviyede, saldırganlık düzeyinin düşük seviyede olduğu görülmüştür.

Grubun anne babalarından algıladığı tutumun demokratik tutum olduğu saptanmıştır

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puanlar ile saldırganlık ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan arttıkça empati ölçeğinden alınan puan da düşmektedir.

Çocukların demokratik tutum alt ölçeğinden aldıkları puanlar ile empatiölçeğinin puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların demokratik tutum ölçeğinden alınan puan arttıkça empati ölçeğinden alınan puan da artmaktadır

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Kızların erkeklere oranla empati düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ile annelerin eğitim seviyesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır Buna göre empati ölçeği puanı çocukların annelerinin eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmamaktadır.

Çocukların empati ölçeğinden aldıkları puan ile babaların eğitim seviyesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır Buna göre empati ölçeği puanı çocukların babalarının eğitim düzeylerine göre farklılık yaratmamaktadır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, YORUM VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, çocukların empati düzeyinin anne baba tutumları ve saldırganlıkla ilişkisine bakılan bulgular ile anne-baba eğitim seviyesi ve cinsiyet değişkenleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik bulgular tartışılıp yorumlanmış ve ailelere, araştırmacı, uygulayıcılara önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Tartışma ve Yorum

Bu araştırmada 10-13 yaş grubu çocukların empati düzeyleri ile saldırganlık ve anne baba tutumları arasındaki ilişki incelenmiş ve empati seviyesinin anne babanın eğitim seviyesi ve cinsiyet açısından farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır.

Çocukların sağlıklı ilişkiler kurma ve sürdürmesinde empati becerisi önemli faktörlerdendir. İki kişi arasındaki ilişkinin olumlu yönde ilerlemesi için kişiler arasında herhangi bir zarar verici eylemin olmaması gerekir. Yapılan literatür taramalarından elde edilen bulgulara göre, empati düzeyi gelişmiş çocuklar daha sağlıklı ilişkiler kurabildiği dolayısıyla empati becerisi daha az gelişmiş çocuklara oranla karşısındaki kişilere daha az saldırgan eylemlerde bulunur. Bizim araştırmamızda bu bulguları destekleyecek yöndedir. Yapılan analizler sonucunda empati düzeyi ile saldırganlık arasında ters anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların empati puanları düştükçe saldırganlık puanlarının arttığı saptanmıştır. Araştırma sonucuyla paralellik gösteren başka araştırmalar da vardır.

Rehber (2007), ikinci kademe öğrencilerinde saldırganlık ile empatik eğilim düzeyi arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmalarında empatik eğilimi düşük olan öğrencilerin saldırgan davranışlarının empatik eğilimi yüksek olanlara göre daha fazla olduğu bulunmuştur.

Derman (2013) yaptığı araştırmasında ailelerinde saldırgan davranışlar gözlemlenmeyenler çocukların aile içerisinde saldırgan davranışlar gösteren bireylerin olduğu ortamda yetişen çocuklara, göre empati seviyelerinin daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Araştırmada ele alınan diğer bir değişkende algılanan Anne Baba tutumu ile empati seviyesinin arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Elde edilen sonuçlara göre, demokratik anne baba tutumu ile empati arasında pozitif bir ilişki, otoriter anne baba tutumu arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur.

2010 yılında Sayın tarafından yapılan araştırma sonuçları da benzer yöndedir. Araştırmada 4.ve 5. Sınıf öğrencilerinden oluşan oluşan 360 kişi ile çalışılmıştır. Sonuçlara göre, algılanan otoriter tutum ile çocukların empati düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur.

Demokratik tutumun çocuğun üzerindeki etkisini araştıran bir diğer çalışmayı da Maccoby ve Martin 1983, yılında gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucuna göre demokratik tutumu sergileyen ebeveynler cezalandırıcı olmaktan çok destekleyicidirler. Çocuklarının olumlu olumsuz yönlerinin ve kabiliyetlerinin farkındadırlar. Onları kabul eder ve bireyselleşmelerini desteklerler. Bu gibi durumlarda çocukların duygusal gelişimine, arkadaşlık ilişkilerine ve empati becerilerine olumlu yönde katkı sağlar.

Benzer bir araştırmada Alkaya tarafından 2004 yılında, 367 lise 2 öğrencisiyle gerçekleştirmiştir. Çalışmanın sonucunda, ebeveynlerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin iletişim ve empati becerileri diğer algılanan anne baba tutumlarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırmanın önemli bir değişkeni de cinsiyet olarak ele alınmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre kız çocuklarındaki empati becerisi, erkek çocuklarındakine oranla daha fazla gelişmiştir. Literatürde bu sonucu destekleyen bir çok araştırma mevcuttur.

Küçükkaragöz, Akay ve Canbulut tarafından yapılan çalışmada katılımcı olarak 4. ve 5. Sınıfa giden 274 öğrenci ele alınmıştır. Araştırmanın sonucunda kız

öğrencilerin empatik beceri düzeyi puan ortalamaları, erkek öğrencilerin empatik beceri düzeyi puan ortalamalarından daha yüksek çıkmıştır.

Satılmış (2012), yaptığı araştırmasında 521 lise öğrencisiyle çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda, yine benzer bir veri elde edilmiştir. Elde edilen bulgularda, kız öğrencilerin duygusal, bilişsel ve toplam empati düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ataerkil bir yapıdan gelinmesinden dolayı erkek çocuklara kız çocuklarından daha çok değer verilmektedir. Bu nedenle erkek çocuğun ötekini anlayabilme, kendini başkasının yerine koyabilme becerisini geliştirme yönündeki ihtiyacı daha az olabilmektedir. Erkek çocuğunun toplumdaki bu rolüne karşılık kız çocukları ise olumlu olumsuz birçok olguyu kabul etmek, daha uyumlu olmak gibi rollere sahiptir. Bütün bunlar kız çocuklarında erkeklere oranla empatinin daha fazla gelişmesine sebep olabilir.

Araştırmada son olarak ele alınan değişken anne baba eğitim düzeyidir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, anne babanın eğitim düzeyi ile çocukların empati beceri arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır. Bunun nedenlerinden biri araştırmada ele alınan örneklem grubunun yaş aralığı ile ilgili olabilir. Bu yaş dönemindeki çocukların üzerinde anne babadan daha çok akranlarının etkisinin olması sonuçları etkilemiş olabilir.

Araştırmada ki beklentimiz anne babanın eğitim seviyesinin çocuğun empati seviyesi üzerinde bir etkisi olduğu kanısına varmaktı fakat sonuçlara göre hipotezimiz desteklenmedi. Literatürde ise araştırmamızın sonucuyla paralellik gösteren çalışmalar varken empati seviyesi ile anne baba eğitim seviyesi arasında anlamlı bir ilişki bulan çalışmalarda vardır.

2013 yılında Derman tarafından yapılan araştırmaya göre, annesi yüksek lisans mezunu olan, babası doktora mezunu olan çocukların empati beceri düzeylerinin diğerlerine göre yüksek olduğu fakat istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Dereli ve Aypay (2012) tarafından yapılan diğer bir çalışmada ise, anne eğitim düzeyinin empatik eğilim üzerinde etkili olduğu; baba eğitim düzeyinin ise etkili olmadığı saptanmıştır.

Ekinci ve Aybek (2010), ğretmen adaylarının empatik eğilimlerini araştırdıkları çalışmalarında empatik eğilim ile anne baba eğitim seviyesi arasında anlamlı bir fark bulmuşlardır. Bunun sonucunda empatinin eğitim artmasıyla birlikte artabileceği, daha eğitimli ailelerin çocuklarını daha duyarlı yetiştirdikleri kanısına varılmıştır.

5.2. neriler

Yapılmış olan araştırma da elde edilen sonuçlardan yola çıkarak ileride bu konuda yapılacak araştırmalara, ailelere, eğitimciler ve alanda çalışan psikologlara yönelik öneriler şoyledir:

Araştırma örneklemini sadece İstanbul ilinde Kağıthane ve Sarıyer ilçesinde ikamet eden 100 ocuk ile sınırlandırılmıştır. Benzer bir araştırma daha geniş örnekleme üzerinde yapılabilir.

Araştırma da cinsiyet, saldırganlık, anne baba tutumu ve anne-baba eğitim seviyesi, değişkenleri incelenmiş. Yapılacak yeni araştırmalar da empatik eğilim ile farklı bağımsız değişkenlerin ilişkisi incelenebilir.

Bu alışma 10-13 yaş grubu olan çocukların empatik eğilimini incelemek amacıyla yapılmıştır. Benzer alışmalar farklı yaş grupları ile tekrarlanabilir. Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda, çocukların diğerleriyle ilişki kurmaya yeni başladıkları okul öncesi dönem ele alınabilir.

Saldırganlık ve empati arasındaki ilişkiyi ele alırken, çocukların daha önce herhangi bir psikolojik destek alıp almadıkları konusu ele alınabilir. Çünkü ocukların saldırgan davranışları sergilemesine yol açabilecek psikiyatrik bir geçmiş olabilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, çocukların empati becerisini geliştirmek ve saldırgan davranışlarını azaltmak için, okul ortamında öğretmenler empati becerisininin

gelişmesi için eğitici drama çalışmalarına yer verebilir. Anne babalara ise çocuk yetiştirme konusunda eğitim programları düzenlenebilir. Bunun dışında toplumdaki kurumlar tarafından çocuklar için güvenli ve destekleyici sosyal çevrelerin oluşturulması, öfke kontrolü kazandırmak için çeşitli çalışmaların yapılması çocukların sağlıklı gelişimine katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Akkoyun, F. (1982). Empatik Anlayış Üzerine. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Fakültesi Dergisi, 15 (2), 65-69.
- Aktaş, S. (2011). 9. Sınıfta Anne Baba Tutumları ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Akyol, K., Körükçü, Ö. (2003). Çocuklarda Empati Gelişimi ve Bilişsel Gelişimin İncelenmesi, Omep Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı 1. İstanbul: Yapa Yayınları, 149 - 166.
- Alkaya, Y.(2004).Lise Öğrencilerinin İletişim ve Empati Becerilerinin Sosyo demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi,Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Altınbaş, K., Gülöksüz, S., Özçetinkaya, S., Oral, E.T. (2010). Empatinin Biyolojik Yönleri. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,2 (1), 15-25.
- Arı, M., Bayhan, P., Üstün, E., Akman, B., Şahin, S. (1995).48-72 Aylar Arasındaki Çocukların Duygusal İfadeleri Tanımlama ve Algılamalarının Yaş ve Cinsiyete Göre İncelenmesi. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 2 (3), 119-124.
- Arıcak, O. T. (1995). Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık, Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayan, S. (2007). Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet (Sivas İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme). Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Sivas.
- Bandura, A., Ross, D., Ross, S.A. (1961). Transmission Of Aggression Through İmitation Of Aggressive Models. Journal Of Abnormal And Social Psychology, 63, 575-582.

- Bayrak, B. (2011).10-12 Yaşlarındaki Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimleri ve Bunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bilgin, N. (1995). Sosyal Psikolojiye Giriş. İzmir: Kitaplığı Yayınları, 115-126.
- Biricik, Z. (2011). Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Anne Baba Tutumları ile Uyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Björkqvist, K., Österman, K., Kaukiainen, A. (2000). Social İntelligence - Empathy = Aggression? , Aggression And Violent Behavior, 5 (2), 191–200.
- Boxer, P., Tisak, M.S.(2005). Children's Beliefs Abpout The Continuity Of Agression .Agressive Behavior, 31 (2), 172- 188.
- Breems, C., Sohl, M. A. (1995). The Role Of Empathy In Parenting Strategy Choices. Family Relations, 44 (2), 189-194.
- Budak, S. (2001). Psikoloji Sözlüğü.(1.Basım). Ankara: Bilim Ve Sanat Yayınları.
- Can, G. ve Akdoğan, R. (2007). Öğretmen Adaylarının Empatik Eğilim ve Saldırganlık Düzeyleri ile Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Bildiri Kitabı 2; 568-574.
- Clark, K.B. (1980). "Empathy A Neglected Topic İn Psychological Research". American Psychologist, 35 (2): 187-190.
- Cüceloğlu, D. (1999). İçimizdeki Biz, Kalite Bilincinin Temeli. (24. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık, 291.
- Cüceloğlu, D. (1999). İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları. İstanbul: Remzi Kitapevi, 91.

- Çetin, C. N. (2008). İlköğretim Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerinin Anne Baba Tutumları ve Öz Saygı ile İlişkisi. Yüksek Lisans Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetin, C. N., Aytar, G., A. (2012). İlköğretim Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeyleri ile Algıladıkları Anne Baba Tutumlarının İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 20 (2), 473-488.
- Davis, M. (1996). Empathy: A Social Psychological Approach. Colorado: Westview Press.
- Decety, J., Meyer, M. (2008). From Emotion Resonance To Empathic Understanding. A Social Developmental Neuroscience Account, Development And Psychopathology, 20 (4), 1053-1080.
- Dereli E. ve Aypay, A. (2012). Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri ve İşbirliği Yapma Karakterlerinin İnsani Değerlerini Yordaması ve Bu Özelliklerinin İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler Dergisi (Kuyeb), Değerler Eğitimi Sempozyumu Ek Özel Sayısı, 12 (2), 1249-1270.
- Derman, M., (2011). Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki 10-11 Yaş Çocuklarına Uygulanan Empati Eğitim Programının Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Derman, M.(2013). Çocukların Empati Beceri Düzeylerinin Ailesel Etmenlere Göre Belirlenmesi. The Journal Of Academic Social Science Studies, 6(1): 1365-1382
- Dervent, F.(2007). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılma İlişkisi. , Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dökmen, Ü. (1997). İletişim Çatışmaları ve Empati. (14.Basım).İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi. Anlara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2 (1-2), 155-190.
- Dökmen, Ü. (2008). Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati.(39.Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Ekinci,Ö. Aybek,B.(2010)."Öğretmen Adaylarının Empatik ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi", İlköğretim Online Elektronik Dergi, 9 (2): 816-827.
- Feshbach, N.D. (1990). Parental Empathy And Child Adjustment Maladjustmen. In Eisenberg, N., Strayer, J. (Eds), Empathy And Its Development. New York: Cambridge University Press, 271-292.
- Ford, M. E. (1979). The Construct Validity Of Egocentrism. Psychological Bulletin, 86 (6), 1169-1188.
- Freedman, J. L., Sears, D.O., Carlsmith, J.M. (1998), Sosyal Psikoloji. (Çev. Ali Dönmez).(4. Basım). Ankara, İmge Kitabevi: 257
- Fromm, E. (1993), İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri. (Çev. Şükrü Alpagut). (2.Basım).İstanbul: Payel Yayınları, 37-99.
- Geçtan, E. (1992). Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar. (8. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi, 167
- Goleman, D. (1998). Duygusal Zeka. (1.Basım). (Çev. Seçkin Yüksel). İstanbul: Varlık Yayınları,143.
- Göksu, T. (2007). Sosyal Psikoloji. (3. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 77-78.
- Hasta, D., Güler, M.E. (2013). Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (1), 64- 104.

- Hoff Man, M. L. (1987). The Contribution Of Empathy To Justice And Moral Judgement. In Eisenberg, N., Strayer, J. (Eds), Empathy And Its Development. New York: Cambridge University Press, 47- 80.
- Hoffman, M. L. (1990). Empathy And Justice Motivation. Motivation And Emotion, 14 (2), 151-172.
- Hoffmann, M., Weikart, D.P. (2000). Küçük Çocukların Eğitimi. (Cev: Sibel Saltiel Kohen).İstanbul: Hırsar Eğitim Vakfı Yayınları , 46.
- İkizler C, Karagözoğlu C. (1997).Sporda Başarının Psikolojisi.(3.Basım). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 79.
- Jersild, A. T. (1954). Child Psycholohy. New York. Prentice-Hall.
- Kağıtçıbaşı, Ç .(2008). Günümüzde İnsan ve İnsanlar. (11.Basım). İstanbul: Evrim Basım Yayım Dağıtım, 110- 130
- Kahraman, H. (2007). Empatik Beceri Eğitiminin Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Empatik Becerilerine ve Sorun Davranışlarına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Kalaycı, Ş. (2006). “SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri” Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Kaplan, A. (2007). Öfke Yönetimi Becerileri Programının İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyi ve Benlik Saygısına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karasar, N. (2009). “Araştırmalarda Rapor Hazırlama” Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karataş, Z. (2002). Anne Baba Saldırganlığı ile Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Adana

- Kırpınar, İ., Özer, H., Coşkun, İ., Çayköylü, A. (1995). Yatan Psikiyatri Hastalarında Saldırganlık: Erzurum'da Psikiyatri Kliniklerinde Görülen Saldırgan Davranışlar Üzerine Bir Çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 6 (4), 285-296.
- Kiraz, S. (2015). Hayvan'da ve İnsan'da Saldırganlık Üzerine Psikolojik ve Felsefi Bir İnceleme. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 19,119-136.
- Koç, B. (2011).Okullarda Şiddet. (2. Basım), İstanbul: E Yazı Yayınevi, 35- 49.
- Korkut, F. (2002). İfade Edici Saldırganlık Ölçeğinin (İsö) Türkçeye Uyarlanması Üzerine Bir Ön Çalışma. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (23), 48-53.
- Köknel, Ö. (1996). Bireysel ve Toplumsal Şiddet. İstanbul: Altın Kitap Yayınevi, 31-34.
- Körükçü, Ö. (2004). Altı Yaş Grubundaki Çocukların Özsaygı Düzeyleri ile Anne Empatik Becerilerinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kuzgun, Y. (1973). Ana Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5, 57-70.
- Küçükkaragöz, H., Akay, Y.,Canbulut T. (2011). Bir Grup İlköğretim Öğrencisinin Bazı Psiko-Sosyal Değişkenlere Göre Empatik Beceri Düzeyleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2):, 88-100.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. Ve Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents Fromauthoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families, *Childdevelopment*, 63,1049-1065.
- Maccoby, E. E., Martin, J. A. (1983). Socialization in The Contex of The Family: Parent-Child İnteraction.in P. H. Mussen (Eds) *Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality, and Social Developmet* Newyork: Wiley Press, .1-101.

- Mete, B. (2005). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Empatik Becerileri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, 9 Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S., Keehn, D. (2006) Maternal and Paternal Parenting Styles in Adolescents: Associations With Self-Esteem, Depression and Life Satisfaction. *Journal Of Child And Family Studies*, 16(1):39-47
- Nair, B. (2014). Ergenlerin Saldırganlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Sivas.
- Öner, U. (2000). Çatışma Çözme Ev Arabuluculuk Eğitimi. Kuzgun, Y. (Eds), İlköğretimde Rehberlik .Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özbaş, E. (2010) Üstün ve Normal Zekâ Düzeyine Sahip 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Ebeveyn Kabul Ret Düzeylerini Algılayışlarıyla Empati Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özbek, A., Leutz, G. (1987). Psikodrama: Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim. (1.Basım).Ankara: Grup Psikoterapileri Derneği.
- Özdamar, K. (2004). “Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi I.” 5. Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir.
- Pecukonis, E. V. (1990). A Cognitive / Affective Empathy Training Program as a Function of Ego Development in Aggressive Adolescent Females. *Adolescence*, 25 (97), 59-74.
- Pişkin, M. (2011). Liselerde Şiddetin Saptanması ve Okul Temelli Şiddeti Önleme Programının Geliştirilmesi (Proje). Ankara: Tubitak, 21.

- Poole, C., Miller, S. A., Booth, C. E. (2005). How Empathy Develops: Effective Responses to Children Help Set The Foundation for Empathy 0 To 2 'Why is She Crying'?. *Early Childhood Today*, 20 (2), 21-25.
- Ramirez, J. M., Andreu, J. M. (2006). Aggression and Some Related Psychological Constructs (Anger, Hostility and Impulsivity). Some Comments From a Research Project, *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 30(3), 276-291.
- Rehber, E. (2007). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Rogers, C. R. (1983). Empatik Olmak Değeri Anlaşılmamış Bir Varoluş Şeklidir. (Çev. Füsün Akkoyun). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16 (1), 103-124.
- Sarıca, A. (2008). Sosyal Beceri Programının Ergenlerin Saldırganlık Düzeyine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mersin.
- Satılmış, H., B. (2012). Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Psikolojik Belirtileri ve Empatik Eğilim Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sayın, K. B. (2010). İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerinin Empati Becerileri ile Anne – Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sears, R.R. (1961). Relations of Early Socialization Experiences to Aggression in Middle Childhood. *Journal of Abnormal Psychology*, 63, 471-472.
- Sezer, Ö., Oğuz, V. (2010). Üniversite Öğrencilerinde Kendilerini Değerlendirmelerinin Ana Baba Tutumları Ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (3), 743-758

- Smith, M. B. (1968). Attitude Change. International Encyclopedia of The Social Sciences. Crowell Collier And Mac Millian, 458-467.
- Staub, E. (1990). Commentary on Part I. In Eisenberg, N., Strayer, J. (Eds.), Empathy and Its Development. Cambridge: Cambridge University Press, 103-119.
- Şevkin, B. (2008). Müzakare (Problem Çözme) ve Arabuluculuk Eğitim Programının İlköğretim 4.- 5. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözüm Stilleri ve Saldırganlık Eğilimleri Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tanrıdağ, Ş. R. (1992). Ankara'daki Ruh Sağlığı Hizmetlerinde Çalışan Personelin Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tarhan, N. (2010). Toplum Psikolojisi: Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye.(2.Basım). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N., Gumusel O., Sayım, A. (2013). Pozitif Psikoloji. (2.Basım).Timaş Yayınevi: İstanbul, 93-95.
- Topdemir, A. (2009). İlköğretim 5. Sınıf Öğretmenlerinin Empatik Eğilim Düzeylerinin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi (İstanbul İli Bağcılar İlçesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuzgöl, M. (1998). Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Vatandaş, C. (2003), Aile ve Şiddet (Türkiye'de Eşler Arası Şiddet). Afyon: Kocatepe Üniversitesi Yayını,12.

- Yavuzer, H. (2007). Çocuk Psikolojisi. (30. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi, 133-142.
- Yıldız, A. (2013) Anne Baba Tutumları ve Evlilik Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Yılmaz, A. (2000.) Anne-Baba Tutum Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 7, 160- 172.
- Yılmaz, A. Y. (2003). “Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, S. (2013). Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi . Yüksek Lisans Tezi Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (1997). Çocuk Ruh Sağlığı. (21. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları, 200-201.
- Zengin, E. (2008) .Anne Baba Tutumları le Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Williams, D., Skoric, M. (2005). İnternet Fantasy Violence: A Test Of Aggression in an Online Game. Communication Monographs, 22 (2), 217-233.
- Wispe, L. (1986). The Distinction Between Sympathy and Empathy: Tocall Fort A Concept A Word İs Needed. Journal of Personality and Social Psychology, 50 (2), 314-321.

EKLER

EK-1 (KİŞİSEL BİLGİ FORMU)

Değerli Öğrenciler;

Bu araştırma, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'nda tez çalışması için yapılmıştır. Sizden beklenen, görüşlerinize uyan seçenekleri işaretlemeniz ve soruların hepsini yanıtlamanızdır. Sorulara vereceğiniz cevapların doğruluğu, çalışmanın sonuçlarının sağlıklı olması bakımından önemlidir. Vereceğiniz cevaplar tamamen gizli kalacak ve kimse ile paylaşılmayacaktır. Bu bilimsel çalışmaya olan katkınız ve içtenlikle verdiğiniz yanıtlar için teşekkür ederim.

Aslı KARAMUK

1.Rumuz:

2.Cinsiyetiniz (Erkek Kadın)

3. Yaş:

4.Okulu:

5. Sınıfı:

6. Kardeş sayısı (kendiniz dâhil):

Kaçıncı çocuksunuz?

7. Anne ve babanızın evlilik durumu?

Evliler () Boşandılar () Boşanmadılar fakat ayrı yaşıyorlar ()

8. Annenizin Eğitim Durumu: Okuma yazma bilmiyor() Okuryazar ()
İlkokul mezunu() Lise mezunu () Üniversite mezunu () Lisans Üstü ()

Annenizin mesleği:

9. Babanızın Eğitim Durumu: Okuma yazma bilmiyor() Okuryazar ()
İlkokul mezunu() Lise mezunu () Üniversite mezunu () Lisans Üstü ()

Babanızın mesleği:

10-Ekonomik durumunuz: () Alt () Orta () Üst

EK-2

(ÇOCUKLAR İÇİN EMPATİ ÖLÇEĞİ)

Sevgili öğrenciler; Aşağıdaki maddeleri okuyunuz, doğru olduğunu düşündüğünüz maddelerin karşısındaki “D” kutucuğuna, Yanlış olduğunu düşündüğünüz maddelerin karşısındaki “Y” kutucuğuna “X” işareti koyunuz

D Y

1	Oynamak için arkadaş bulamayan bir kız çocuğu gördüğümde üzülürüm.		
2	Toplum içinde sevinçlerini birbirine sarılarak gösteren insanları anlayamam		
3	Bir erkek çocuğunun sevindiği zaman ağladığını anlayamam.		
4	Bir arkadaşımın doğum günü partisinde kendisine gelen hediye paketlerini açmasını izlemek hoşuma gider.		
5	Bir erkek çocuğunu ağlarken gördüğümde benimde gözlerim sulanır.		
6	Bir kız çocuğunun oyun oynarken düşüp bir yerini yaraladığını gördüğümde çok üzülürüm.		
7	Televizyon izlerken bazen ağlarım.		
8	Bir kız çocuğunun sevindiği zaman ağlamasını anlayamam.		
9	Bir hayvana zarar verildiğini gördüğüm zaman çok üzülürüm.		
10	Oynamak için arkadaş bulamayan bir erkek çocuk gördüğüm zaman üzülürüm.		
11	Bazı şarkıları dinlerken gözlerim dolar.		
12	Oyun oynarken dizini yaralayan bir erkek çocuk gördüğümde içimden ağlamak gelir.		
13	Büyükler bazen üzülecek bir şey yokken bile ağlarlar.		
14	Kedi ve köpeklere insan gibi davranmanın saçma olduğunu düşünürüm.		
15	Bir arkadaşımın sürekli öğretmenimden yardım istemesi beni kızdırır.		
16	Arkadaş olmayan çocuklar muhtemelen hiçbir zaman arkadaşları olsun istemezler.		
17	Bir kız çocuğunun ağlarken gördüğümde benimde gözlerim sulanır.		
18	Bazı insanların acıklı bir film seyrederken ya da acıklı bir roman okurken ağlamaları bana çok komik gelir.		
19	Arkadaşlarımın yiyecek bir şeyleri yokken ben onların yanında kurabiyelerimi rahatlıkla yiyebilirim.		
20	Sınıfta yaramazlık yapan bir arkadaşımın cezalandırılmasına üzülmem.		

EK 3

(ANA-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ)

Size ana babalarının çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen, bu cümleleri okuyup bunların annenizin ya da babanızın sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara ne derece benzediğini, onların tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek cevap kâğıdınızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuzu işaretlemenizdir.

Okula gidiş geliş saatlerini çok sıkı kontrol eder, kimlerle arkadaşlık ettiğimi sorgular.

- 1) Hiç uygun değil
- 2) Pek uygun değil
- 3) Biraz uygun
- 4) Uygun
- 5) Çok uygun

Eğer anne ya da babanız sizin hangi saatte nerede olduğunuzu ve kimlerle ne yaptığınızla hiç ilgilenmiyorsa “**Hiç uygun değil**” in karşılığı olarak **1**,

sizi genellikle serbest bırakıyorsa “**Pek uygun değil**” in karşılığı olarak **2**,

ne yaptığınızla çoğunlukla ilgileniyor bazen sizi serbest bırakıyorsa “**Biraz uygun**” un karşılığı olarak **3**,

sizin hangi saatte nerede olduğunuzu ve kimlerle olduğunuzu izliyorsa “**Uygun**” un karşılığı **4**’ü,

çok sıkı bir biçimde izliyorsa “**Çok uygun**” un karşılığı olarak **5**’i işaretlemeniz beklenmektedir.

1	Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	1	2	3	4	5
2	Çok yönlü gelişme için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.	1	2	3	4	5
3	Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarımı görmüş ve beni eleştirmiştir.	1	2	3	4	5
4	Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır.	1	2	3	4	5
5	Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.	1	2	3	4	5
6	Arkadaşlarımı eve çağdırmama izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranırdı.	1	2	3	4	5
7	Elimden geldiği kadar, her konuda benim fikrimi almaya özen gösterir	1	2	3	4	5
8	Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır onların daha iyi olduklarını söylerdi.	1	2	3	4	5
9	Bana hükmetmeye çalışır.	1	2	3	4	5
10	Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.	1	2	3	4	5
11	Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.	1	2	3	4	5

12	Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk, itici davranırdı.	1	2	3	4	5
13	Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.	1	2	3	4	5
14	Neden bazı şeyleri yapma ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.	1	2	3	4	5
15	Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	1	2	3	4	5
16	Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.	1	2	3	4	5
17	Sevmediğim yemekleri bana yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirirdi.	1	2	3	4	5
18	Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.	1	2	3	4	5
19	Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile gittiği her yere beni de götürür, benim evde yalnız kalmamdan kaygılanırdı.	1	2	3	4	5
20	Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.	1	2	3	4	5
21	Küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.	1	2	3	4	5
22	Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, Sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.	1	2	3	4	5
23	Benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.	1	2	3	4	5
24	Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, düşük not aldığımda beni cezalandırırdı.	1	2	3	4	5
25	Beni kendi emellerine ulaştırmak için bir araç olarak kullanırdı.	1	2	3	4	5

26	Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlar.	1	2	3	4	5
27	Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.	1	2	3	4	5
28	Her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.	1	2	3	4	5
29	Ona yakınlaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık verir.	1	2	3	4	5
30	Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşlamıştır.	1	2	3	4	5
31	Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.	1	2	3	4	5
32	Benim iyiliğimi istediğini benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	1	2	3	4	5
33	Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.	1	2	3	4	5
34	İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmaz.	1	2	3	4	5
35	Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.	1	2	3	4	5
36	Aile ile ilgili kararlar alınırken benimde fikrimi öğrenmek ister.	1	2	3	4	5
37	Beni olduğum gibi kabul etmiştir.	1	2	3	4	5
38	Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.	1	2	3	4	5
39	Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.	1	2	3	4	5
40	Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.	1	2	3	4	5

EK-4

(SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ)

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda cümleler göreceksiniz. Bu cümlelerin karşısında 5 tane kutu bulunuyor. Birinci kutunun üzerinde “aynen böyle düşünüyorum”, ikincide “böyle düşünüyorum”, üçüncüde “ne düşündüğümü pek bilemiyorum”, dördüncüde “böyle düşünmüyorum”, beşincide ise “hiç böyle düşünmüyorum” yazıyor. Cümleyi okuduktan sonra sizin için uygun olan kutuya çarpı işareti koyunuz. Her cümle için sadece bir kutuyu işaretleyiniz.

	Aynen Böyle Düşünüyorum	Böyle Düşünüyorum	Ne Düşündüğümü Pek Bilmiyorum	Böyle Düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
1.İki arkadaşımı kavga ederken görürsem canım sıkılır.					
2.Birisini otomobil kazasına uğramış görürsem, ne olduğunu anlamak için iyice bakmak isterim.					
3. Acıktığım zaman, pasta gibi tatlı bir şey yemeyi, sandviç yemeğe tercih ederim.					
4.Boks ya da güreş yapanlar birbirlerine ne kadar kızar ve öfkeli dövüşürlerse o kadar zevkli olur.					
5. Her spor kulübü, üyeleri için belirli kurallar koymalıdır. Bu kurallara uyulmasını sağlamak için birisi görevlendirilmelidir.					
6. Düşüncesizce sarf ettiğim bir sözün yada yaptığım bir şakanın başkasını inciteceğinden çok çekinirim.					

7.Bir gün bir atom bombasından yapılan ışınlar bütün insanları öldürebilir.					
8.Kızların ve erkeklerin okumaktan hoşlandıkları kitaplar birbirinden farklıdır.					
9.Öfkelenedikten sonra genellikle pişman olurum.					
10.Büyüklerin çoğu, çocuklara karşıdır ve her zaman onlara zorluk çıkarırlar.					
11.Kendini öldürmeye kalkmanın nasıl bir şey olduğunu hayal edemiyorum.					
12.İnsanın kendisinden küçük birisini dövmesi asla hoş görülmecek bir davranıştır.					
13.Artık benim yaşımdaki kız ve erkek çocukların hayatta ne yapacaklarını düşünmelerinin zamanı gelmiştir.					
14.Kendim dahil olmasam bile bir grup çocuğun tartıştığını görmek beni sinirlendiriyor.					
15.Büyük köpekler daha tehlikelidir.					
16.Dövüşmek ne olursa olsun önlenmelidir.					
17.Haftanın diğer günlerine göre hafta sonlarını daha çok severim.					

18. Bazen ne kadar arkadaşım varsa o kadar da düşmanım olduğunu düşünüyorum.					
19. Çok kızdığım zaman başım derde girebilir.					
20. Romantik bir film seyrettikten sonra hayale dalarım.					
21. Bazen dünyada birçok kötü insanın yaşadığını, hatta bu şehirde bile vahşi birormanda yaşamak kadar tehlikeli olduğunu düşünüyorum.					
22. Eğer bir öğrenci kurallara aykırı hareket etmişse, öğretmenin onu sınıfın önünde azarlamaya hakkı vardır.					
23. Eğer bir Türk filminde Yılmaz Güney ve Türkan Şoray'la birlikte rol alabilsem bu çok hoşuma gider.					
24. Gazetelerde çok fazla cinayet haberine rastlıyorum.					
25. Birisiyle karşılaştığımda bana kafasını çeviriyor ve ya dik dik bakıyorsa, herhalde içinden bana bozuluyordur.					
26. Bir çocuk kendinden küçük olana kötü bir şekilde davranırsa, küçük olana ona aynen karşılık verebilir. Bu karşılık verme her şekilde hatta gizli veya sinsice olabilir.					
27. Pul koleksiyonu yapmak en hoşlandığım işlerden birisidir.					
28. Futbol maçında "Hakem ölüm" diye bağırın insanları duymaktan nefret ederim.					

29. Konuştuğum insanları kızdırmamak için sözlerime dikkat etmeliyim.					
30. Erkek çocukların bazen dövüşmek istemeleri normaldir.					
31. İlerde milletvekili olmayı çok isterim.					
32. Bazen yaptığım yaramazlıklar için daha çok ceza çekmem gerektiğini düşünürüm.					
33. Birçok arkadaşımınla birlikte değil de bir-iki arkadaşımınla beraber olmak daha hoşuma gider.					
34. Kızdığım zaman belli etmem fakat sonradan bu beni içimden sarsar.					
35. Bağ bahçe ile uğraşmak güzel bir işdir. Çünkü insan böylece bitkilerin nasıl yetiştiğini gözlemleyebilir.					
36. Kimsenin bana zarar vermek istediğini sanmıyorum.					
37. Büyük bir kalabalık içinde kaldığım zaman çok sıkılırım.					
38. Birisi önemli bir kurala uymadığı zaman mutlaka cezalandırılmalıdır.					
39. Okulda herkes bir piyeste oynayabilmelidir.					
40. Öğretmenler sınıftaki tartışmaların Kişiselliğe dönüşmemesi için çok dikkatli olmalıdır.					

41. Tam işlerim yolunda giderken her şeyi berbat edecek bir şey yaparım.					
42. Her erkek çocuk boks yapmasını öğrenmelidir.					
43. Sabahları kalktığım zaman içimde bir sevinç duyarım.					
44. Sinemada ve televizyonda boks maçı seyretmekten hoşlanırım.					
45. Bazen bir tartışmayı yatıştırmak için tek yol gerçek bir kavgadır.					
46. İnsan kendisini yalnız ve mutsuz hissettiği zaman yapılacak en iyi şey bir şey yemektir.					
47. Rüyalarında bazen başkalarının beni hırpaladığını görürüm.					
48. Kendimi öldürmeyi isteyecek kadar öfkelenmişim anlar olmuştur.					
49. Öğretmenler okulda itiş kakışa izin vermemelidirler. Çünkü birinin canı yanabilir.					
50. Otomobil tamiri veya elektrikli aletleri kullanma gibi mekanik işleri çok iyi becerebilmeyi isterim.					
51. Tartışma ne olursa olsun sonunda insana zarar verir.					
52. İnsanlar hak ettiğimden daha çok beni hatalı buluyor.					

53. Arkadaşlarıma göre ben daha çok kazaya uğruyorum.					
54. Çocuklar kavga edebilir. Çocukların kavgasına büyükler karışmamalıdır.					
55. Kız ve erkek çocuklar boş zamanlarında spor yapabilmek için birer spor klubüne kaydolmalıdır.					
56. Gece yalnızken arkamdan biri geliyormuş gibi olur.					
57. Televizyonda çok fazla kavga, dövüş gösteriliyor.					
58. Ben arkadaşlarımı, beni kızdırdıklarından daha çok kızdırırım.					
59. Dışarıda oyun oynayıp yorulduktan sonra tek başıma dinlenmeyi isterim.					
60. Eğer bir arkadaşımız bir kavgaya başlarsa sebebi ne olursa olsun cezalandırılmalıdır					
61. Para biriktirmek ve paranın gittikçe çoğaldığını görmek çok hoş olsa gerek.					
62. Sporcular kaba ve kırıcı oynamadıkları zaman futbol daha güzel bir oyun olur.					
63. Bütün sınıfın karşısında konuşmaktan sıkılırım.					
64. Ceza vermek dışında asla kimse kimsenin canını yakmamalıdır.					

65. Birisi benimle aşırı samimi olmaya kalkarsa bu beni sınırlendirir.					
66. Eğer bu dünyada yaşamak istiyorsan sonu kavgayada varsa haklarını savunmalısın.					
67. Benim yaşımnda olan kız ve erkek çocukların halk oyunları oynamaları çok hoşuma gidiyor.					

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılında İstanbul'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi sırasıyla Ali Yalkın İ.Ö.O. ve Dr. Sadık Ahmet Lisesinde tamamladım. Lisans eğitimimi Fatih Üniversitesi İngilizce Psikoloji Bölümü'nde 2011 yılında tamamladım.

Lisans eğitimim süresince Erenköy Ruh ve Sinir hastalıkları Hastanesi, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, NP- Nöropsikiyatri Hastanesi, Okmeydanı Darülaceze, Ayvansaray Çocuk Koruma İstasyonu, Şeyh Zayed Çocuk Esirgeme Kurumu, Esenyurt Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Bakırköy Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Türkan Sabancı Görme Engelliler Okulunda Staj yaptım. Gönüllü olarak bir yıl süresince Okmeydanı Hastanesi Onkoloji Servisinde Kanserli Hastalara Destek Projesinde bulundum.

Bilişsel Davranışçı Terapi (Kognitif Terapi Yönelimli klinik ilk görüşme ve terapi becerileri, Kognitif terapinin depresyon tedavisinde uygulanması, Kognitif terapinin anksiyete tedavisinde uygulanması, Kognitif terapinin OKB tedavisinde uygulanması) eğitimlerini tamamladım. Aynı zamanda Projektif Testler Derneğinde, Rorschach eğitimine devam etmekteyim.

2011 yılında Mecdiyeköy Özel Algı Rehabilitasyon Merkezinde bir yıl süresince çalıştım.2012 yılından itibaren Özel Mürüvvet Evyap Kolejinde 3-7 yaş arası çocuklar ve aileleri için Okul Psikoloğu olarak çalışmaya başladım ve halen buradaki görevime devam etmekteyim.

Özel ilgi alanlarım çocuk, ergen ve aile danışmanlığıdır.

Yabancı dilim İngilizcedir.

Aslı KARAMUK